

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Šikana a její vliv na chování dětí

Bullying and its Influence on children's behaviour

Michal Špička

Vedoucí práce: PhDr. Ida Viktorová, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku B U-PVOV

2020

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Šikana a její vliv na chování dětí potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Kladně dne 29. 3. 2020

Podpis.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Idě Viktorové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

Tématem této bakalářské práce je šikana a její vliv na chování dětí. Cílem bakalářské práce je zjistit, zda šikana na základních školách stále existuje, v jakých formách se projevuje a jak se k ní staví samotní žáci. Cíle bylo dosaženo pomocí metody dotazování. Na základě vytvořeného dotazníku jsou v práci uvedena doporučení a návrhy na opatření účinných postupů proti šikaně. V první kapitole je definován pojem šikana, jeho dělení, možné příčiny vzniku šikany, možnosti prevence či diagnostika šikany. V rámci této kapitoly je také definována kyberšikana. Ve druhé kapitole je definován pojem agrese a její kategorizace. Praktická část začíná představením dotazníkového šetření a následuje analýza jednotlivých otázek a odpovědí. Ze čtyř stanovených hypotéz se tři potvrdily a jedna byla vyvrácena. Výzkum naznačil, že na šikaně mají stejný podíl jak chlapci, tak děvčata, nikoliv především chlapci, jak bylo předpovídáno. V závěru práce jsou uvedeny návrhy, jak vhodně šikaně čelit.

KLÍČOVÁ SLOVA

Šikana, specifická porucha chování, rizikové faktory, agresor, oběť, školní třída.

ABSTRACT

The topic of this thesis is bullying and its influence on children's behaviour. The aim of this thesis is to find out whether bullying still exists in elementary schools, in which forms it is manifested and how the pupils treat it. The goal was achieved by the method of questioning. Based on the created questionnaire, the work contains recommendations and suggestions for effective measures against bullying. The first chapter defines the concept of bullying, its division, possible causes of bullying, possibilities of prevention or diagnosis of bullying. Cyberbullying is also defined within this chapter. The second chapter defines the concept of aggression and its categorization. The practical part begins with the introduction of the questionnaire survey and follows the analysis of individual questions and answers. From four established hypotheses, three got confirmed and one got disproved. Research has indicated that boys and girls are equally involved in bullying, not boys in particular, as predicted. At the end of the thesis there are suggestions how to face bully.

KEYWORDS

Bullying, specific behavioral disorder, risk factors, aggressor, victim, class.

Obsah

Úvod	8
1 Šikana	9
1.1 Definice pojmu šikana	9
1.2 Stadia procesu vývoje šikany	10
1.2.1 Ostrakizmus	10
1.2.2 Přitvrzování	11
1.2.3 Nukleový	11
1.2.4 Mlčící většina	11
1.2.5 Dokonalá šikana	11
1.2.6 Význam stádií pro řešení šikanování	11
1.3 Kyberšikana	12
1.4 Diagnostika šikany	13
1.5 Příčiny a motivy šikany	13
1.6 Následky šikany	16
1.7 Řešení šikany	17
1.8 Prevence šikany	18
2 Agrese	19
2.1 Definice pojmu agrese	19
2.2 Dělení agresí	20
3 Praktická část	22
3.1 Popis zkoumaného vzorku	22
3.2 Stanovení hypotéz	22
3.3 Analýza a interpretace výsledků ŠIKANA	23
3.3.1 1. otázka: Jsem chlapec – dívka?	23

3.3.2	2. otázka: Je mi ... let a chodím do ... třídy	24
3.3.3	3. otázka: Co je to šikana?	24
3.3.4	4. otázka: Už jsem se osobně setkal/a s šikanou.....	25
3.3.5	5. otázka: Byl/a jsem šikanován/a	25
3.3.6	6. otázka: Zúčastnil/a jsem se šikany – byl/a jsem účastníkem šikany	26
3.3.7	7. otázka: Co považuješ za šikanu?	27
3.3.8	8. otázka: Na koho by ses obrátil/a při zjištění šikany? (jak by ses bránil/a proti šikaně?)	28
3.3.9	9. otázka: Víš, co je to kyberšikana?	28
3.3.10	10. otázka: Provádí se na vaší škole přednášky o šikaně a jejich projevech?	29
3.3.11	11. otázka: Jsou tyto přednášky o šikaně na škole dostatečné?	30
3.3.12	12. otázka: Umíš rozpoznat hranice mezi šikanou a běžným pošťuchováním mezi dětmi?.....	31
3.3.13	13. otázka: Hovoříš na téma šikana s rodiči? (Povídáš si doma s rodiči o tom, co se děje ve škole?)	32
3.3.14	14. otázka: Máš ve třídě/škole kamarády?.....	33
3.3.15	15. otázka: Jste ve třídě dobrá parta?.....	33
3.3.16	16. otázka: Dovedl/a by ses zastat šikanovaného?	34
3.3.17	17. otázka: Zúčastňují se šikany i děvčata?.....	35
3.3.18	18. otázka: Jaký trest by si zasloužili ti, již šikanují?.....	36
3.4	Srovnání odpovědí chlapců a dívek	38
3.4.1	Srovnávací tabulka: Co je to šikana (3. otázka v dotazníku)	38
3.4.2	Srovnávací tabulka: Už jsem se osobně setkal/a se šikanou (4. otázka v dotazníku).....	38
3.4.3	Srovnávací tabulka: Byl/a jsem šikanován/a (5. otázka v dotazníku).....	40

3.4.4	Srovnávací tabulka: Zúčastnil/a jsem se šikany – byl/a jsem účastníkem šikany (6. otázka v dotazníku).....	41
3.4.5	Srovnávací tabulka: Umíš rozeznat hranice mezi šikanou a běžným pošťuchováním mezi dětmi? (12. otázka v dotazníku).....	42
3.4.6	Srovnávací tabulka:Hovoříš na téma šikana s rodiči? (Povídáš si doma s rodiči o tom, co se děje ve škole?) (13. otázka).....	44
3.4.7	Srovnávací tabulka: Dovedl/a by ses zastat šikanovaného? (16. otázka).....	45
3.4.8	Srovnávací tabulka: Zúčastňují se šikany i děvčata? (17. otázka)	46
3.4.9	Srovnávací tabulky: Souvislost šikany s věkem u chlapců 6. a 9. třídy	48
3.4.10	Srovnávací tabulky: Souvislost šikany s věkem u dívek 6. a 9. třídy.....	49
3.5	Vyhodnocení hypotéz	50
3.5.1	Hypotéza H 1	50
3.5.2	Hypotéza H 2	50
3.5.3	Hypotéza H 3	51
3.5.4	Hypotéza H 4	51
3.6	Dílčí závěr.....	51
	Závěr.....	53
	Seznam použitých informačních zdrojů	55
	Seznam obrázků.....	56
	Seznam tabulek.....	58
	Příloha A: Dotazník.....	I

Úvod

O šikaně byla napsána řada pojednání, zabývají se jí psychologové, pedagogové, speciální pedagogové (etopedi), lékaři, právníci a další odborníci. Šikana se stala poměrně frekventovaným tématem zejména v 90. letech minulého století i počátkem století 21. V posledním desetiletí však zájem o šikanu jako by poněkud utichl. Avšak jako příslušník Policie ČR však dobře vím, že šikana je u nás stále, a vyskytuje se zejména na základních, ale i na středních školách. Zajímalo mě proto, jaké projevy má šikana v současnosti a jak se s ní vyrovnává dnešní mládež. Proto jsem si téma své bakalářské práce vybral i proto, že v dnešní době se stále setkáváme s projevy agresivity a šikany u dětí.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, zda šikana na základních školách stále existuje, v jakých formách se projevuje a jak se k ní staví samotní žáci. Jsem přesvědčen, že nejpřesnější názory na šikanu lze získat přímo od dětí samých, proto jsem se s otázkami směřujícími k šikaně obrátil právě na ně. Jejich odpovědi a postřehy se staly cenným materiálem pro výzkumnou strategii bakalářské práce. Podstatné je, že děti na základních školách dovedou rozlišit rozdíly mezi šikanou a běžným pošťuchováním a dovedou se zastat oběti. Na druhé straně již není neobvyklé, že šikany se běžně zúčastní i dívky.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou část, ve které budou objasněny základní pojmy a definice, diagnostika i příčiny šikany a agrese. Druhá část práce, praktická, je prezentací výzkumu kvantitativního charakteru. Cílem tohoto výzkumu je zjistit stav šikany na kladenských základních školách u žáků 6. – 9. tříd, její projevy, postoje žáků k šikaně a úloha prevence v boji proti šikaně. Výstupem práce bude doporučení a návrhy na opatření účinných postupů proti šikaně.

1 Šikana

Cílem první kapitoly je vysvětlení pojmu šikany na základě uvedených definic. Součástí kapitoly je také stanovení stádií procesu vývoje šikany, jak je možné šikanu rozpoznat, jaké jsou příčiny a motivy vzniku šikany či jak je možné šikaně předcházet.

1.1 Definice pojmu šikana

Jako první použil pojem šikana ve vědeckém smyslu norský badatel Dan Olweus v roce 1978, kdy se zabýval agresivitou mezi školními dětmi. V souvislosti s tím je také autorem metody určené ke zjišťování výskytu šikany u školních dětí. V České republice na jeho metodu navázal autor odborné literatury Pavel Říčan (Janošová a kol., 2016).

Slovo šikana je odvozeno od francouzského slova *chicane*, což v překladu znamená fyzické týrání, obtěžování, sužování, ponižování či pronásledování (Machová a kol., 2015).

Podle Říčana (2010) se šikana definuje jako: „*ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit.*“ Ve většině případů se hovoří o šikaně, pokud je definované jednání opakované. Ve výjimečném případě lze za šikanu také označit jednorázové jednání, u kterého hrozí opakování.

Další definici uvádí ve své knize Vágnerová (2009), kde je šikana definována jako: „*úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci (skupině) silnějším jedincem (skupinou).*“

K uvedeným definicím je také třeba uvést, že šikana probíhá mezi těmi, kteří jsou ve stejném postavení. V případě školy se jedná o šikanu mezi žáky či studenty. Nejkomplexnější definici školní šikany uvádí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které vymezuje šikanu jako: „*jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zstrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné*

přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“ (Lovasová, 2006)

Mezi osobou, která šikanuje a jeho obětí je osobní asymetrický vztah moci, což znamená, že oběť ví, kdo jí ubližuje, dané osoby se bojí a zároveň je závislá na jeho rozmarech (Říčan a kol., 2010).

Jak již vychází z definice šikany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je možné šikanu dělit na přímou a nepřímou. Přímá šikana se projevuje násilím všeho druhu. Do přímé šikany se řadí působení bolesti bitím, kopáním, bodání či pálením. Dále je možné do přímé šikany zařadit ponižující tělesnou manipulaci obnažováním či nucením vypít nebo sníst něco nepřijatelného. Kromě násilí lze za přímou šikanu také označit poškozování a brání osobních věcí, oblečení školních potřeb, jídla nebo peněz. Právně lze toto chování označit jako loupež. Do přímé šikany patří také slovní napadání nadávkami či posměchem. Přímá šikana také může spočívat v zotročování, kdy je oběť hrozbami nebo bitím donucena dělat něco, co je ponižující nebo zakázané.

Zatímco nepřímá šikana vychází ze sociální izolace žáka. S obětí se nikdo nebaví, nikdo ji nebere na vědomí, je vylučována z činností skupiny. Popsaná forma šikany může být někdy bolestivější než fyzická (přímá) šikana. Oběť se snaží zalíbit, zavděčit či přizpůsobit jedinci nebo skupině (Říčan a kol., 2010).

1.2 Stadia procesu vývoje šikany

Proces šikany lze rozdělit do několika fází. Je však nutné vzít v úvahu, že v praxi někdy není možné tyto fáze přesně rozlišit. Hranice mezi jednotlivými stádii se mohou překrývat, splývat či mezi nimi může být rychlý přechod (Lovasová, 2006).

Pro léčbu šikany je však velmi důležité znát a respektovat definovaná stadia šikany. Zjednodušeně lze říci, že čím je šikana v pokročilejším stádiu, tím je i diagnostika a následná léčba náročnější (Kolář, 2016).

1.2.1 Ostrakizmus

Jedná se o počáteční, a tedy nejmírnější stádium. V této fázi se jedná především o psychickou formu násilí, nejčastěji o izolaci jedince. S postiženým jedincem se nikdo nebaví, nemá žádné kamarády a nikdo ho nebere vážně. Většinou je daný jedinec

zesměšňován, existuje pro něj hanlivá přezdívka či se na něj vymýšlejí různé schválnosti.

1.2.2 Přitvrzování

V této fázi si osoba, která šikanuje, zkouší, kam až může v šikaně zajít. Útoky a schválnosti na postiženého jedince přibývají. V návaznosti na přibývajících útoky agresor zjišťuje, že mu dané situace přináší pocit uspokojení, ale také obdiv a respekt u ostatních, což ho dále motivuje.

1.2.3 Nukleový

V další fázi šikany se jedinci, kteří agresora podporovali a obdivovali, k němu připojí a vytvoří tak společnou strategii výběru obětí. Proces šikany tak získává ráz organizovanosti. Ve skupině se vytvoří pevné rozdělení rolí a v případě, že se nevytvoří silná pozitivní podskupina, tak se šikana stane normou celé skupiny. Šikanování jsou ti nejslabší žáci.

1.2.4 Mlčící většina

V předposlední fázi se norma celé skupiny z předchozí fáze stane pravidlem pro ostatní jedince, kteří je ze strachu poslouchají, případně pomáhají. Velký vliv zde má strach z toho, že pokud někdo neuposlechne, zůstane stranou, tak na sebe upozorní a mohl by se dostat do role oběti. Tlak skupiny tím enormně sílí (Lovasová, 2006).

1.2.5 Dokonalá šikana

V poslední fázi se stává šikana zdrojem zábavy pro celou skupinu. Vůdci skupiny jsou často odměňováni potleskem. V této fázi je možné sledovat psychickou manipulaci, která se může projevat například v případě, kdy je postižený jedinec vyvolán k tabuli a ostatní se mu smějí. Tím se postižený jedinec ocitá v situaci, kdy jeho výkon je daleko od jeho reálných možností, dostane špatnou známku a tím se očekávání třídy naplní. Na postiženého jedince se vymýšlí stále další intriky, čímž dochází ke stálému nárůstu a zdokonalování násilí (Lovasová, 2006).

1.2.6 Význam stádií pro řešení šikanování

Při řešení šikanování je velký rozdíl mezi počátečními a pokročilejšími stádií. U prvních třech fází je možné dohledat svědky a jedince, kteří budou ochotni spolupracovat na změně. V dalších dvou pokročilejších fázích budou všichni proti člověku, který se bude

snažit šikanu vyřešit. Řešení prvního a druhého stádia je nejlehčí a v řadě případů lze použít metodu usmíření. V případě dalšího stádia bude mnohdy třeba speciální pomoci. U čtvrtého a pátého stádia je šikana normou skupiny a pro vyřešení bude třeba nejdříve takovou skupinu rozbít a vytvořit nové uspořádání žáků (Kolář, 2016).

1.3 Kyberšikana

Jedná se o pojem, který se v současné době velmi skloňuje a se šikanou velmi úzce souvisí. Kyberšikana se šikanou sdílí její základní rysy a projevy. Ty však mohou v online světě nabývat trochu jiných forem. Černá (2013) definuje kyberšikanu jako *„kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana, zahrnuje i kyberšikana opakované chování a nepoměr sil mezi agresorem a obětí.“*

Mezi základní prvky kyberšikany tak patří to, že se jedná o chování, které se děje prostřednictvím elektronických médií. Tyto formy chování jsou opakované. Agresor záměrně ubližuje oběti a oběť zároveň vnímá toto chování jako nepříjemné a ubližující. Stejně jako u šikany je zde mocenská nerovnováha, která je však trochu odlišná. Nejedná se o fyzickou nadvládu, ale spíše o to, že agresorovi nelze nijak úplně zamezit přístupu k oběti. Jelikož mladí lidé dnes ve velké míře využívají mobilní telefon a internet, tak se stávají dostupnými kdykoliv a kdekoliv (Černá a kol., 2013).

Stejně jako šikana, může i kyberšikana nabývat různých forem. Jednou z forem je fyzická přímá kyberšikana, která zahrnuje úmyslné pořizování intimních nebo jiných fotografií či videí obětí a jejich následné umístění na internet. Další formou je verbální přímá kyberšikana, kam patří výhrušné, urážlivé e-maily nebo SMS zprávy. Poslední přímou skupinou je neverbální kyberšikana, která zahrnuje posílání výhrušných nebo urážlivých obrázků.

Nepřímá sociální kyberšikana znamená například vyloučení jedince ze skupiny na sociálních sítích. Nepřímou verbální kyberšikanou se definuje zveřejnění soukromé konverzace nebo šíření pomluv přes internet (Černá a kol., 2013).

1.4 Diagnostika šikany

Ve většině případů se dítě samo nesvěří s tím, že je obětí šikany. Důvodů může být celá řada. Jedinec může mít strach ze msty agresorů, z reakce rodičů, když si myslí, že by je tím mohl zklamat nebo se za své postavení sám stydí, či si myslí, že mu nikdo nebude věřit.

Proto je třeba se na odhalení šikany aktivně zaměřit. K nejčastějším znakům patří změny v chování postiženého jedince či v chování jeho okolí. Příkladem může být to, že se jedinec zhorší ve škole, přestane se vídat se svými kamarády nebo je smutný, apatický. V ojedinělých případech však může být naopak agresivní, drzí na učitele, vulgární, aby se spolužákům zalíbil.

Dalším vodítkem může být zevnějšek šikanované osoby. Na dítěti jsou více patrné modřiny, odřeniny nebo má častěji znečištěné, poškozené oblečení. Znaky, kterými můžeme diagnostikovat šikanu, jsou děleny na přímé a nepřímé (Lovasová, 2006).

Mezi přímé ukazatele, které zahrnují chování okolí vůči dítěti, se řadí úmyslné ponižování, hrubé žertování a zesměšňování, nadávky, neustálé kritizování a zpochybňování, poškozování a krádeže osobních věcí či oblečení, pohrdání, omezování svobody, bití, kopání nebo jiné tělesné napadání.

Mezi nepřímé ukazatele, které zahrnují chování nebo vzhled dítěte, se řadí například strach jít ráno do školy, záškoláctví, opakované bolesti hlavy či břicha, zhoršení prospěchu ve škole, porucha soustředění, pobývání v blízkosti učitelů, ustrašené vystupování, poškození či špinavé oblečení, modřiny, odřeniny bez věrohodného vysvětlení, opakovaná ztráta peněz či osobních věcí, žádání o peníze pod různými důvody, zhoršené usínání, noční můry, smutná nálada apatie nebo naopak nezvyklá agresivita (Lovasová, 2006).

1.5 Příčiny a motivy šikany

Za nejdůležitější prvky vzniku šikany jsou považovány osobnostní charakteristiky jejich iniciátorů a obětí a jejich vzájemný vztah. Agresoři jsou většinou silní v dané skupině. Umí pracovat se strachem, čímž svůj strach skrývají, zatímco zneužívají strachu u druhých. Umějí potlačit nejistotu a rizikové situace u nich vyvolávají euforii, která utiší

vnitřní neklid a strach. Vede je velká touha po moci, která může být spojena s kompenzací celkové neúspěšnosti.

Kolář rozlišuje tři typy iniciátorů šikany. Prvním z nich je typ hrubý, primitivní, impulsivní, se silným přetlakem energie a kázeňskými problémy. Oběti šikanuje velmi tvrdě a nelítostně, vyžaduje jejich absolutní poslušnost a využívá šikanu k zastrašení ostatních. Příčinou šikanování je, že násilí a agrese zaznamenal ve svém okolí, například u svých rodičů (Kolář, 1997).

Dalším typem iniciátora je považován velmi slušný, kultivovaný člověk se zvýšenou úzkostí a někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu. Šikanování většinou probíhá cíleně a skrytě, bez přítomnosti svědků. Příčinou jeho šikanování je uplatňování důsledného a náročného přístupu bez lásky.

Třetí typ iniciátorů je srandista. Většinou optimistický, dobrodružný, výmluvný a vlivný. Šikanu bere jako zábavu pro pobavení sebe a ostatních. Příčinou šikany u tohoto typu iniciátorů může být chybějící duchovní a mravní hodnoty v rodině (Kolář, 1997).

Kolář dále definuje také oběti šikany. Přesná definice oběti šikanování je však těžší než definování iniciátora šikany. Obětí šikany se může stát v určitých případech kterékoliv dítě. Avšak hlavním vodítkem pro určení pravděpodobné oběti jsou jedinci, kteří neumí skrývat strach a využívat strachu druhých. Ve vypjatých situacích je vidět jejich bojácnost, propadání panice, ztráta sebedůvěry a výčitky svědomí. V tomto smyslu se může jednat i o fyzicky silného jedince, který je však psychicky velmi bezbranný (Kolář, 1997).

Další skupinou mohou být jedinci, kteří mají nějaký tělesný nebo psychický handicap. Z tělesného handicapu se může jednat o malou fyzickou sílu, obezitu, tělesnou neobratnost nebo nějakou mimořádnost ve vzhledu. Z psychického handicapu se může jednat o opožděný duševní vývoj, který ovlivňuje dezorientaci v sociálních vztazích, závislost či naivitu.

Jiným důvodem pro šikanování jedince může být jeho odlišnost od skupinové normy. Jedná se o takzvané deviantní jedince. Odlišovat se může například svými vynikajícími výsledky ve škole, kdy ho skupina bude považovat za šprta, dalším problémem může být rasová odlišnost (Kolář, 1997).

V uvedených odstavcích bylo zmíněno, že příčinou šikany mohou být nedostatky ve výchově jedince. Taková rodina selhávala v naplňování citových potřeb svých dětí. Nejčastějšími problémy jsou ty, že se iniciátoři setkávali s násilím u svých rodičů a následně chtějí toto násilí vracet nebo napodobovat. Druhým specifikem jsou rodiny, které vedou děti velmi přísně a důsledně, někdy až vojenským drilem bez náznaku lásky.

Další příčinou vzniku šikany může být osobnost pedagoga, která musí být v pořádku. Pedagog musí rozumět sám sobě a musí znát své možnosti. Přesněji řečeno, musí reflektovat sám sebe i svůj vztah k žákům. Nedostatky u pedagoga mohou pramenit z morální nezralosti či absence nadání pro pedagogickou činnost. Nevědomě mohou šikanu podporovat učitelé, kteří mají silnou motivaci k práci, ale tato motivace je na základě touhy po moci, potřeby stavět se do role významné autority, která může přikazovat, manipulovat nebo trestat a přesně tato motivace odpovídá i motivaci iniciátorů. Opačným problémem u pedagoga může být jeho nevyzrálost a uzavření sama v sobě, ve svých potřebách a problémech. Takoví pedagogové nejsou schopni navodit ve třídě atmosféru náklonnosti, vcítění, soucitu a porozumění (Kolář, 1997).

Poslední příčinou, kterou Kolář (1997) ve své knize zmiňuje jako možnou příčinu šikanování je společnost. Největšími strašáky jsou televize, počítačové hry a tisk, které jsou plné násilí a jedinec v nich nenajde věrohodně zobrazený soucit, bolest, utrpení ani pocit viny.

Říčan popsal čtyři základní motivy šikany. Prvním z nich je tlak kolektivu. Kdy jedinec je kolektivem nucen, aby se choval tak, jak společnost očekává. Chlapec by měl být silným, tvrdým mužem, aby byl schopný ránu dostat, ale i v případě potřeba ránu dát. Měla by být potlačena změkčilá, něžná část jeho duše. Pokud se objeví oběť, která však nepotlačila tuto část osobnosti, tak se iniciátor snaží daného jedince zesměšnit, ponížit (Lovasová, 2006).

Druhým motivem je touha po moci. Jedinec se snaží ovládat druhého člověka za účelem prospěchu nebo pro uspokojení vlastního ega. Další je motiv krutosti. Jedinci působí potěšení, že vidí postiženého trpět. Ve výjimečných případech je možné, že se tím odhalí psychicky nemocný jedinec. Posledním motivem, který byl definován, je

zvědavost, experiment. Iniciátor zkouší, jakým způsobem bude postižený jedinec reagovat na ponížení a bolest, jak se projeví jeho strach (Lovasová, 2006).

1.6 Následky šikany

Šikana může zanechat jak na oběti, tak i na iniciátorovi vážné psychické, fyzické nebo sociální utrpení. U oběti je možné poškodit psychické či tělesné zdraví, při vážnějších formách šikany je možné ohrozit i život oběti.

U iniciátora se může prohloubit nedostatek duchovního a mravního vývoje. U iniciátora, který se ponechá svému osudu, se prohlubují antisociální postoje a dispozice pro trestnou činnost.

Pro ostatní jedince, kteří přihlížejí šikanování, se jedná o ztrátu iluze o společnosti, která by měla každému zajistit ochranu proti jakékoliv formě násilí. Jejich výsledkem je poznání, že se s tím nedá nic dělat, že společnost či autority nejsou schopny ochránit a zabezpečit slabé jedince. Dále poznají, že mravní a zákonné normy jsou iniciátory překračovány bez jakékoliv komplikace. S tímto přístupem budou řešit i další podobné situace ve svém životě. Budou pasivní, apatičtí, nebudou nic dělat (Kolář, 1997).

Další následek šikanování je patrný na celé skupině, kdy zde nefunguje výukový a výchovný růst skupiny a jejich jednotlivých členů jako tomu je u zdravé skupiny.

Z výše uvedených řádků je patrné, že šikana ovlivňuje všechny zúčastněné strany. Nejvíce jsou však ovlivněny oběti. Míra následků na oběti se odvíjí od dosaženého stádia šikany, zda se jednalo o krátkodobou nebo dlouhodobou záležitost a míry obranyschopnosti oběti.

Nejzávažnější následky jsou u obětí čtvrtého a pátého stupně šikanování. Tyto následky jsou velmi závažné a většinou mají i doživotní charakter. U obětí se mohou projevat poruchy spánku, noční můry, psychosomatické potíže, únava, nevolnost, bolest hlavy, břicha, zad. Oběti posledních dvou stádií šikany mohou mít tendenci od všeho uniknout, vzdát se a skrýt se. U některých obětí se může zdát, že se rány rychle zahojily, ale při jakékoliv větší zátěži se problémy mohou opět objevit (Kolář, 1997).

U prvních stádií šikany by se mohlo zdát, že následky nebudou až tak závažné. Jsou sice méně nápadné, ale o to zákeřnější. Šikanovaný jedinec se ve škole necítí dobře a zaujímá k ní negativní přístup. Jestliže je postižený jedinec vystaven trvalému

bolestivému emočnímu tlaku, pozvolna se poškozuje jeho osobnostní vývoj. Mezi nejčastější problémy se řadí nepozornost při vyučování, zhoršení prospěchu, záškoláctví, narušení sebevědomí, negativní sebepojetí a celková nejistota a strach (Kolář, 1997).

1.7 Řešení šikany

K úspěšnému vyřešení šikany vede většinou dlouhá a komplikovaná cesta. Tato cesta vede přes dvě úrovně, ve kterých je potřeba se pokusit šikanu vyřešit. První důležitou úrovní je škola, kde je zapotřebí vytvořit příznivé sociální klima a vybudovat program proti šikanování, pomocí kterého by šlo účinně a bezpečně řešit různá stádia a formy šikanování. Další úrovní, kde je třeba šikanu řešit je rodina (Kolář, 2016).

Český školní program proti šikanování, který byl vytvořen Michalem Kolářem ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy je speciální, celoškolský program, který stojí na třinácti klíčových komponentech, které by neměly chybět v žádném školním programu.

První komponentou je společné vzdělávání a supervize. Proto, aby šikana mohla být rozpoznána a řešena, je třeba, aby pedagogové o problému věděli a měli určitou představu o tom, co se dá pro ochranu dětí před šikanou udělat. Další komponentou je zmapování situace ve škole a motivování pedagogů ke změně situace. Třetí komponentou programu je společný postup při řešení šikanování. Jedná se o předem domluvený scénář pedagogů, jak postupovat při řešení šikany. Kolář rozpracoval dva typy základních scénářů. První ze scénářů zahrnuje situace, které škola zvládne sama. Ve druhém scénáři je třeba pomoc z venku a je nutná součinnost se servisními zařízeními a policií (Kolář, 2005).

Čtvrtou komponentou je prevence ve třídních hodinách. Pedagogové by měli systematicky pracovat se skupinou ve svých třídních hodinách v rámci prevence. Další komponentou je prevence ve výuce. Šestou komponentou je prevence ve školním životě mimo vyučování. Sedmou komponentou je ochranný režim (Kolář, 2005).

Osmou, důležitou, komponentou je spolupráce s rodiči. Je třeba jednat nejen s rodiči oběti, ale i s rodiči agresora. U rodičů je třeba požadovat spolupráci s vlastním dítětem. Je nutné, aby rodič byl pro dítě zdrojem porozumění, opory a ochrany. Složitější práce

může být s rodiči agresorů. V předchozích kapitolách bylo uvedeno, že agresor může napodobovat chování, které vidí u svých rodičů, proto spolupráce v těchto případech může být zcela nemožná. Další komplikací mohou být rodiny nefunkční nebo jinak narušené a v tomto případě nelze spoléhat na spolupráci rodičů a je třeba, aby profesor pozitivně zapůsobil na agresora. Je třeba užít empatii a vžít se do pocitů agresora a chválit za každý náznak snahy o nápravu (Lovasová, 2006).

Další komponentou jsou školní poradenské služby. Následuje spolupráce se specializovanými zařízeními. Předposlední komponentou jsou vztahy se školami v okolí. A poslední komponentou je evaluace (Kolář, 2005).

1.8 Prevence šikany

Z předcházejících kapitol vyplývá, že šikana je velmi nebezpečný a v pokročilejších fázích velmi těžko řešitelný problém. Proto je třeba předcházet tomu, aby šikana na školách vznikala a rozvíjela se. Děti je třeba vychovávat již od útlého věku. Je třeba je učit morálních a společenských pravidel a vyžadovat jejich dodržování. Dále je nutné jak ve škole, tak i doma vytvořit atmosféru otevřenosti a vzájemné solidarity. Pedagog by měl ve třídě definovat jasná a přesná pravidla chování v kolektivu. Je třeba jasně dát najevo, že šikana nebude tolerována. Dále je třeba ve škole stanovit postup v případě násilí mezi dětmi. Pro to, aby škola předcházela šikaně kvůli odlišnostem je třeba pravidelných diskuzí na téma tělesné, etnické nebo kulturní odlišnosti. Žáci by měli být vzděláváni v oblasti lidských práv. Nejdůležitějším bodem, jak pro pedagogy, tak i pro rodiče je cílené sledování přímých a nepřímých známek šikany (Lovasová, 2006).

2 Agrese

Šikana je řazena mezi zvláštní druh agrese. Proto je třeba vysvětlit i tento pojem. Ve druhé kapitole je definován pojem agrese a následně popsány možnosti dělení, kategorizace agrese.

2.1 Definice pojmu agrese

Říčan (2010) ve své knize uvádí, že pojem agrese se v politice uvádí jako napadení. Může se jednat o napadení mezi lidmi, ale i například mezi zvířaty. Ke vztahu k šikaně je třeba agresii vyčlenit na vnitrodruhovou agresii, to znamená na agresii mezi příslušníky stejného druhu. Ze slova agrese a napadení vyplývá, že se jedná o negativní záležitost. V určitých situacích však může být agrese i pozitivní a žádaná, například ve sportu.

Podle Martínka (2015) je slovo agrese odvozeno od latinského slova *aggressio*, což znamená výpad nebo útok. Agrese je definována jako jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit. Další definice uvádí, že agrese je považována za jednání, které je provedeno za účelem ublížit nějaké osobě nebo ji přimět k tomu, aby vyhověla našim požadavkům.

Ve většině definic se uvádí, že se agrese týká útoků jedné osoby vůči osobě druhé. Agrese však může být zaměřena i vůči neživé věci. Konkrétním příkladem může být agrese zaměřena vůči sešitu, jiným školním potřebám, lavicím nebo skříňkám. Tím se chce agresor zviditelnit před ostatními a ukázat svou sílu. Většinou se jedná o jedince, kteří nemají vysoké sebevědomí a neumí se prezentovat jiným, pozitivním způsobem. Tento způsob agrese může také být prostředkem pro zastrašení ostatních (Martínek, 2015).

Dalším druhem agrese může být autoagrese. Tímto pojmem se označuje agrese, která je namířena proti jedinci samotnému. Za vrchol autoagrese je považována sebevražda. Sebevražednými pokusy většinou řeší situaci oběti kyberšikany. Martínek ve své knize uvádí některé mýty, které kolují mezi pedagogy ohledně sebevražedného chování obětí. Prvním mýtem je ten, že pokud někdo o sebevraždě mluví, tak pak ji nikdy nespáchá. Martínek argumentuje tím, že člověk, který o sebevraždě mluví, tak o ní přemýšlí a je ve větším nebezpečí než člověk, který o ní nemluví. Dalším mýtem je to, že nikdo nemůže zabránit v sebevraždě člověku, který se pro ni rozhodne. Pokud se však zasáhne

adekvátně a včas, je možné ještě jedince od sebevraždy odradit. Třetím mýtem je, že sebevrazi nehledají pomoc. Což je právě naopak, jelikož mnoho sebevrahů zhruba půl roku před sebevraždou dává najevo své pocity a tím volají o pomoc. Předposledním mýtem je, že sebevražda přichází bez varování. Což je vyvráceno definováním čtyř základních fází, kterými sebevražedné jednání prochází. Poslední mýtem je, že se děti zabít neumí a sebevražda je pouze věc dospělých (Martínek, 2015).

2.2 Dělení agresí

Martínek (2015) definuje pro školní prostředí následujících osm druhů agrese. Prvním z nich je fyzická aktivní přímá agrese, která znamená bití, fyzické ponižování oběti. Jak už z názvu vypovídá, jedná se o využívání fyzické převahy agresora nad obětí. Další kategorií je fyzická aktivní nepřímá agrese. Zde se jedná opět o fyzické ubližování oběti, v tomto případě však si agresor najímá jinou osobu, která toto násilí na oběti páchá. Agresor pouze přihlíží, případně vymýšlí způsoby, jak to udělat.

Následující kategorií je fyzická pasivní přímá agrese, která zahrnuje fyzické bránění někomu v dosahování jeho cílů. Ve škole může jít o ničení pomůcek, které slouží pro řešení úkolů a dosažení tak nějakého úspěchu. Čtvrtou kategorií je fyzická pasivní nepřímá agrese, která se může projevat jako odmítnutí splnění některých požadavků, například uvolnění místa v lavici nebo odmítnutí pomoci postiženému spolužákovi.

Další kategorií je verbální aktivní přímá agrese, která je jednou z nejčastějších forem agrese, se kterou se lze ve škole setkat. Tato forma zahrnuje nadávky, urážky a jiné slovní ponižování. Většina studentů bere tuto formu agrese jako něco normálního. Dále se definuje verbální aktivní nepřímá agrese, která objevuje v prvním stádiu šikanování – ostrakismu. Jedná se o mírné, většinou psychické ubližování, které zahrnuje pomluvy jeho chování, oblečení či účesu. Do této formy se řadí také posměch (Martínek, 2015).

Předposlední kategorií je verbální pasivní přímá agrese, která zahrnuje totální ignoraci druhého jedince, agresor odmítá odpovídat na pozdrav, neodpovídá na případné otázky, dělá, že oběť neexistuje. Touto formou agrese opět může agresor dojít k tomu, že se s obětí přestane bavit celý kolektiv a oběť bude vyloučena. Poslední je verbální pasivní nepřímá agrese, která znamená se nezastat někoho, kdo je nespravedlivě kritizován nebo trestán. Do této situace mohou být přivedeni jedinci, kteří mají určité problémy s chováním, může se na ně svést cokoli, i když třeba v tu chvíli za nic nemohou.

Další možné dělení agrese je na emocionální, frustrační a instrumentální. Emocionální agresi provází většinou silný emoční náboj. Tento náboj vznikl díky nějakému nepříjemnému, bolestivému podnětu, případně nahromaděním těchto podnětů. Člověk se pak stává zranitelnějším vůči těmto situacím a vznik agrese je potom jednodušší. Agrese pak vzniká jako důsledek negativních podnětů navozených stresujícími událostmi.

Frustrační agrese je spojena s překážkou, která brání jedinci v dosažení nějakého cíle. Tato frustrace pak v člověku vyvolá negativní emoci, nejdřív hněv, který poté vede k agresivnímu chování, čímž se snaží překonat tuto překážku. Instrumentální agresi lze rozdělit na další dvě kategorie. Jednou z nich je žádoucí instrumentální agrese. Jedinec ji provádí s jasnou hlavou a cílem. Má ji přesně naplánovanou a promyšlenou. Za klasickou instrumentální agresi je považována loupež, kdy lupič má přesně naplánováno, jak loupež provede a jeho jasným cílem je získání peněz. Ve škole je typickým příkladem šikana, kdy agresor má přesně daný cíl, kterým je zesměšnění druhé osoby, její vyloučení z kolektivu a má v hlavě nějaký scénář, kterým to provede.

Poslední formou agrese je instrumentální nutná, která je ve škole velmi častá. I v běžném životě se vyskytuje velmi často a je velmi zrádná a nebezpečná. Ve školním prostředí se může projevit tak, že padá vina vždy na žáka, který je vznětlivý a reaguje i na slabší podnět. Tento žák zareaguje i na sebemenší poznámku a v případě, že ho přitom přistihne profesor, tak viní jeho za konflikt a přikloní se na stranu prvotního provokatéra. Tím se vznětlivý jedinec stává snadnou a bezbrannou obětí, čímž je v něm vyvolávána další agrese (Martínek, 2015).

3 Praktická část

Praktická část je potvrzením, aplikací části teoretické v praxi. Stanoví výzkumnou strategii, popis problému, charakter výzkumu (kvantitativní, kvalitativní), popis zkoumaného vzorku, stanovení hypotéz, zpracování dotazníku, jeho analýza a interpretace výsledků výzkumu atd.

Za základ výzkumné strategie této práce byl zvolen kvantitativní výzkum s dominantní technikou dotazníku. K tomu byl zpracován dotazník zaměřený na šikanu na základních školách. Výzkumný soubor tvořilo 104 respondentů – žáků základních škol z okolních obcí města Kladna ve věku od jedenácti do patnácti let. Dotazník byl sestaven na základě konzultací se zodpovědnými pracovníky Policie ČR zabývajících se problematikou šikany a dále byl odsouhlasen vedením základních škol, na nichž výzkum probíhal. Dotazník obsahuje tvrdá data, která budou důležitou součástí vyhodnocení výzkumu a také měkká data, zaměřená na zjištění šikany ve škole, její potírání a na prevenci. Celý dotazník je uveden v přílohách.

Šikana na školách jako problém byl frekventovaným fenoménem od počátku 90. let minulého století. Pak zájem o šikanu poněkud opadl, ale všichni pedagogové vědí, že stále existuje. Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaký je stav šikany na základních v současné době.

3.1 Popis zkoumaného vzorku

Výzkumu se zúčastnili dívky a chlapci – žáci tří základních škol, z toho 47 chlapců a 57 dívek, celkem 104 respondentů. Rozdáno bylo 105 dotazníků, vyplněných dotazníků se zpět vrátilo 104. Byli to žáci 6., 8. a 9. tříd, tj. ve věku od jedenácti do patnácti let.

3.2 Stanovení hypotéz

- Hypotéza 1. Šikany se účastní častěji chlapci.
- Hypotéza 2. Podle dětí šikana znamená fyzický útok.
- Hypotéza 3. Děti s rodiči hovoří o šikaně ve škole.
- Hypotéza 4. Existují rozdíly ve vnímání šikany mezi chlapci a děvčaty.

3.3 Analýza a interpretace výsledků ŠIKANA

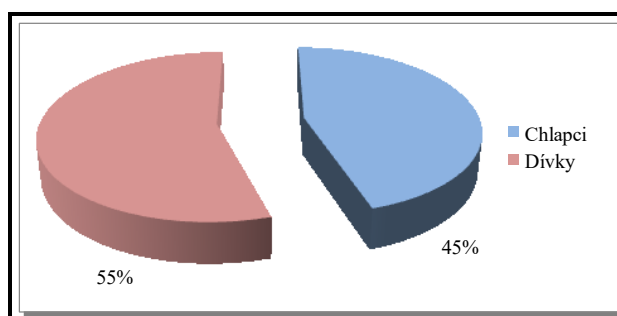
Odpovědi z dotazníku byly analyzovány a převedeny do přehledných tabulek a kde to je možné, pro ilustraci i grafů. Analýzu chápeme jako statistický rozbor jednotlivých položek dotazníku provázený vlastní interpretací, vysvětlením a komentářem postupně tak, jak jsou uspořádány v dotazníku.

3.3.1 1. otázka: Jsem chlapec – dívka?

Tabulka 1: Výsledek první otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Pohlaví	Počet respondentů 104	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Chlapci	47	45 %
Dívky	57	55 %
Celkem	104	100 %

Dotazník byl předkládán dívkám i chlapcům žákům kladenských základních škol. Rozdáno bylo 105 dotazníků, vyplněných dotazníků se zpět vrátilo 104. Jak už to na dnešních základních školách bývá, v mírné převaze byly respondentky, tj. 47 chlapců a 57 dívek.

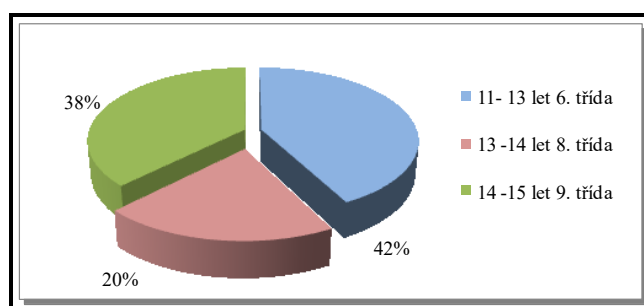
Obrázek 1: Výsledek první otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

3.3.2 2. otázka: Je mi ... let a chodím do ... třídy

Tabulka 2: Výsledek druhé otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Věk	Počet respondentů 104	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
11–13 let 6. třída	44	42 %
13–14 let 8. třída	21	20 %
14–15 let 9. třída	39	38 %
Celkem	104	100 %

Tabulka 2 ukazuje, že nejvíce respondentů bylo z šestých tříd, nejmenší zastoupení měli žáci tříd osmých. Z celkového pohledu se jednalo o děti od jedenácti do patnácti let.

Obrázek 2: Výsledek druhé otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

3.3.3 3. otázka: Co je to šikana?

Tabulka 3: Výsledek třetí otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Co je šikana	Počet respondentů 104	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Vím	104	100
Nevím	0	0
Celkem	104	100 %

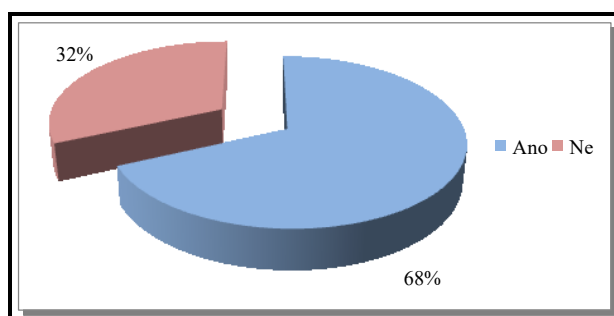
Otázkou č. 3 se má zjistit, zda děti ve věku od jedenácti do patnácti let mají jasnou představu o pojmu šikana. Všechny 104 respondentů si spíše myslí, že vědí, co je to šikana.

3.3.4 4. otázka: Už jsem se osobně setkal/a s šikanou

Tabulka 4: Výsledek čtvrté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Setkání s šikanou	Počet respondentů 104	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	71	68 %
Ne	33	32 %
Celkem	104	100 %

Tabulka 4 ukazuje, že ze 104 respondentů se na základní škole s šikanou setkala 71 dětí, ať již jako oběť, iniciátor nebo pozorovatel, nebo o ní slyšeli, což je více než dvě třetiny. Tady tato čísla začínají být již varovná.

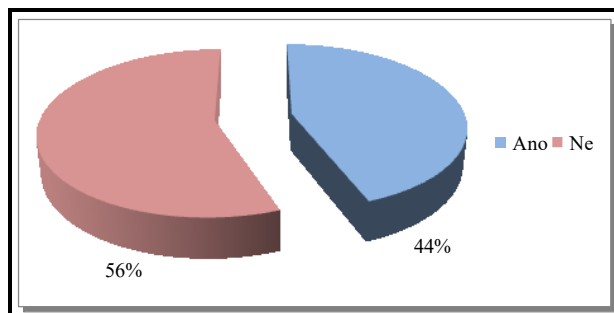
Obrázek 3: Výsledek čtvrté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

3.3.5 5. otázka: Byl/a jsem šikanován/a

Tabulka 5: Výsledek páté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Oběť šikany	Počet respondentů 104	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	46	44 %
Ne	58	56 %
Celkem	104	100 %

Otázka č. 5 nás seznamuje se stavem, kolik dětí se ve sledovaném souboru již setkala se šikanou v záporném slova smyslu, tj., staly se obětí šikany. Výzkum ukazuje, že jich téměř polovina měla špatnou osobní zkušenost se šikanou. To jsou další znepokojující údaje.

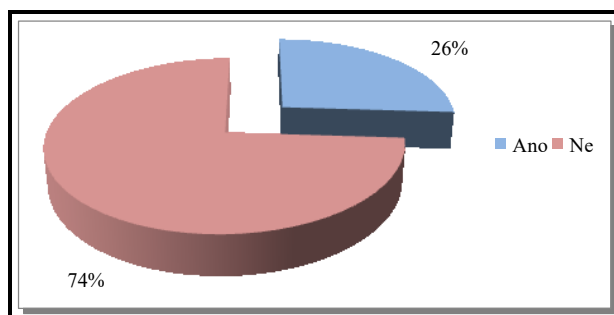
Obrázek 4: Výsledek páté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

3.3.6 6. otázka: Zúčastnil/a jsem se šikany – byl/a jsem účastníkem šikany

Tabulka 6: Výsledek šesté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Účastník šikany	Počet respondentů 104	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	27	26 %
Ne	77	74 %
Celkem	104	100 %

V dotazníku se neuvádí, zda se respondent účastnil jako pozorovatel šikany nebo přímý aktér. Nicméně 27 respondentů odpovědělo kladně – ve svém důsledku záporně, že se šikanování zúčastnili. I někteří, kteří odpověděli ne, mohli lhát nebo bagatelizovat svoje chování, případně se za ně stydí.

Obrázek 5: Výsledek šesté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

3.3.7 7. otázka: Co považuješ za šikanu?

U této otázky mohli respondenti volit i několik odpovědí. Nejvíce jich odpovědělo:

- a) Fyzický útok 52 odpovědí
- b) Ponižování 39 odpovědí
- c) Vysmívání 37 odpovědí
- d) Vytěšňování z kolektivu 25 odpovědí
- e) Pomluvy 29 aj.

Vzhledem k různorodosti odpovědí nebylo vhodné tvořit tabulku, vyjadřovali se jak chlapci, tak dívky. Všichni měli jasnou představu o praktickém provádění šikany, z nichž nejčastější odpovědí byl fyzický útok, dále ponižování, vysmívání a ostrakismus, přičemž nepochybně mnozí mohou vnímat šikanu z více úhlů pohledu, jiní pouze z jedné stránky. Další propočítávání těchto kombinací je vzhledem k charakteru práce složité. Nicméně fyzický útok (52 odpovědí) viděli všichni respondenti jednoznačně jako tělesné napadání (žduchání, kopání, tahání za vlasy, kroucení rukou apod.), ponižování bylo spojováno nejčastěji s vysmíváním a pomluvami (39). Ostrakismus souvisel se všemi sledovanými položkami (95).

Odpovědi byly dále rozlišeny, zda respondenti vidí různé znaky šikany a jiní považují za šikanu pouze jednu z uvedených možností. S přibývajícím věkem si respondenti uvědomují, že šikana se může projevat v různých formách a podobách.

Tabulka 7: Výsledek sedmé otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

	6. třída		8. třída		9. třída		Celkem respondentů 104
	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Absolutní četnost (n) odpovědí
Jedna odpověď	6	11	0	0	2	1	20
Více odpovědí	11	16	10	11	18	18	84

3.3.8 8. otázka: Na koho by ses obrátil/a při zjištění šikany? (jak by ses bránil/a proti šikaně?)

I zde si respondenti označili více odpovědí, jejich četnost byla zaznamenána:

- a) Rodiče 46 odpovědí
- b) Učitel, ředitel 79 odpovědí
- c) Kamarádi, spolužáci 31 odpovědí
- d) Policie ČR 13 aj.

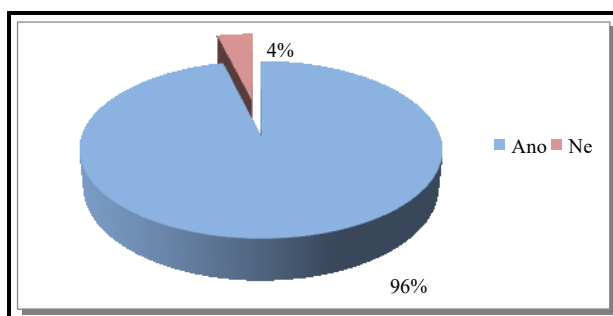
Největší důvěru ve svěřování se s problémem, mají děti vůči pedagogickým pracovníkům školy, následují rodiče, kamarádi a v menším případě Policie ČR. Z daných odpovědí vysvítá dobrá práce školy, která se preventivně snaží šikaně zamezit.

3.3.9 9. otázka: Víš, co je to kyberšikana?

Tabulka 8: Výsledek deváté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Co je kyberšikana	Počet respondentů 104	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Vím	100	96 %
Nevím	4	4 %
Celkem	104	100 %

Odpovědi na tuto otázku byly rovněž jednoznačné. Kladně odpovědělo 96 % respondentů. V době vlivu mobilních telefonů, internetů a Facebooků je zřejmé, že žáci si myslí, že vědí, co je kyberšikana.

Obrázek 6: Výsledek deváté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

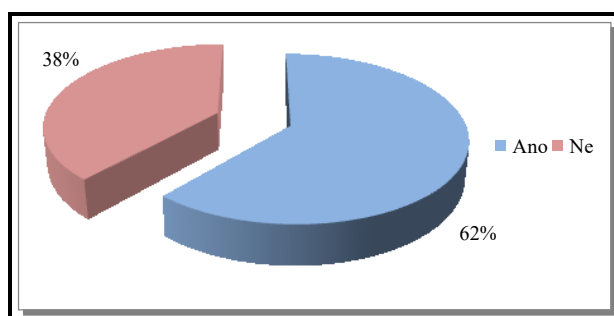
3.3.10 10. otázka: Provádí se na vaší škole přednášky o šikaně a jejich projevech?

Tabulka 9: Výsledek desáté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Přednášky	Počet respondentů 104	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	64	62 %
Ne	40	38 %
Celkem	104	100 %

Tady by bylo vhodné roztrdit děti podle jednotlivých škol a věku. Šikana je však vždy citlivá záležitost pro každého ředitele, a proto v zájmu výzkumu bylo přislíbeno, že vše bude anonymní a žádná škola nebude konkrétně uvedena. Proto v těch 38 % (záporná odpověď) jsou zahrnuti žáci bez rozdílu věku a školy, tak jako v kladných odpovědích (62 %).

Tato čísla jsou rovněž varovná. Zde je potřeba si položit otázku, jak je možné, že v různých ročnících tříd základních škol jsou tak velké rozdíly v preventivních opatřeních proti šikaně formou přednášek. Statistika je zde neúprosná a nabádá k jednotnému postupu v boji proti šikaně osvětovou činností. Přednáška ovšem není jediný způsob, další jsou třídnické hodiny zaměřené na vztahy, a všechny programy a aktivity ke vztahům ve třídě.

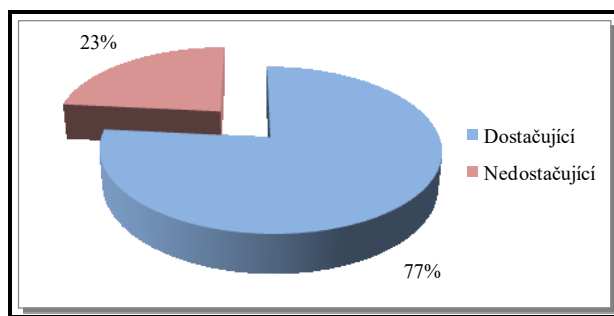
Obrázek 7: Výsledek desáté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

3.3.11 11. otázka: Jsou tyto přednášky o šikaně na škole dostatečné?

Tabulka 10: Výsledek jedenácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Kvalita přednášek o šikaně	Počet respondentů 64	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Dostačující	49	77 %
Nedostačující	15	23 %
Celkem	64	100 %

Zde jsem vycházel z počtu 64 respondentů, kteří kladně odpověděli, že se na škole přednášky provádějí, pouze u těchto jsem se zaměřil na to, jak je hodnotí. Nikdo z odpovídajících neuvedl návrh na doplnění přednášek. Zajímavý je však fakt, že někteří žáci (11 %) se stavěli k přednáškám kriticky a označili je za nedostačující. Nevím, však, jak jsou kvalitní a co v nich je obsaženo. Lze předpokládat, že pedagogové (preventisté) se na přednášky poctivě připravují, jsou zaměřeny prakticky a uvádějí konkrétní činnosti dětí. Kritické postoje lze přisuzovat věku respondentů v pubescenci (jednalo se o 7 dětí).

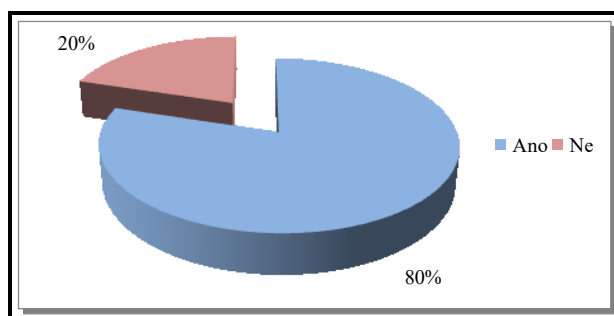
Obrázek 8: Výsledek jedenácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

3.3.12 12. otázka: Umíš rozpoznat hranice mezi šikanou a běžným pošťuchováním mezi dětmi?

Tabulka 11: Výsledek dvanácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Rozlišení hranic šikany	Počet respondentů 104	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	83	80 %
Ne	21	20 %
Celkem	104	100 %

Odpovědi na tuto otázku zřetelně dokreslují, děti mají o šikaně nějakou představu a myslí si, že umí rozlišit hranici mezi šikanou a běžným „kočkováním“ (jež může mít v období puberty různé důvody). Přesto jedna čtvrtina respondentů si není jistá, neumí hranici správně rozlišit, nemají jasnou představu a názor, a tudíž zde jasná představa asi nebude.

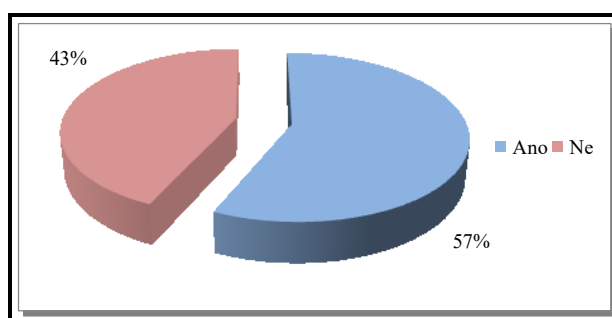
Obrázek 9: Výsledek dvanácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

3.3.13 13. otázka: Hovoříš na téma šikana s rodiči? (Povídáš si doma s rodiči o tom, co se děje ve škole?)

Tabulka 12: Výsledek třinácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Svěřování se rodičům	Počet respondentů 104	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	59	57 %
Ne	45	43 %
Celkem	104	100 %

Zde bych uvítal větší procento (oboustranně) zájmu jak žáků, tak rodičů o situaci, co se ve škole děje. Řeč by zajisté při vhodně vedených otázkách přišla i na šikana (dítě se může bát svěřit se dokonce i rodičům) a na pomoc ze strany rodičů. Nedá se pravděpodobně předpokládat, že šikanující dítě by se s rodiči o těchto otázkách bavilo, nicméně i to se může v některých typech rodiny objevit. Kromě toho se děti přirozeně bojí, že pomoc rodičů bude kontraproduktivní, budou nadále vyčleňovány z kolektivu a jejich strach bude umocněn případnou odplatou, nezájmem a bagatelizováním od ostatních spolužáků.

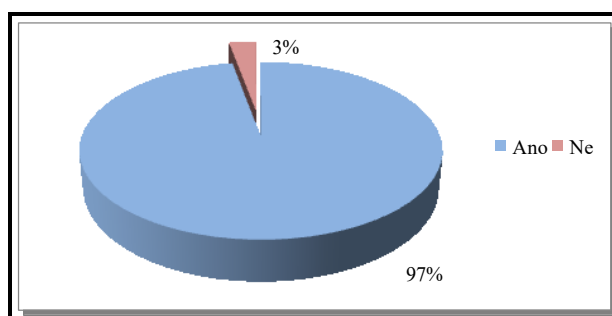
Obrázek 10: Výsledek třinácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

3.3.14 14. otázka: Máš ve třídě/škole kamarády?

Tabulka 13: Výsledek čtrnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Kamarádi ve třídě	Počet respondentů 104	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	101	97 %
Ne	3	3 %
Celkem	104	100 %

Málokdy se vyskytne případ, že by dítě nemělo ve škole kamarády. V případě tohoto výzkumu se ze 104 objevili tři samotáři. Za zjištění by určitě stálo, zda jsou šikanováni, s tím však dotazník nepočítal. Nabízí se však nápad, věnovat pozornost výlučně dětem bez kamarádů ve škole, zda jsou šikanováni. Často však ani jeden kamarád, jak vyplývá z výsledků šetření, nestačí postavit se za spolužáka, je to stále málo proti přesile.

Obrázek 11: Výsledek čtrnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

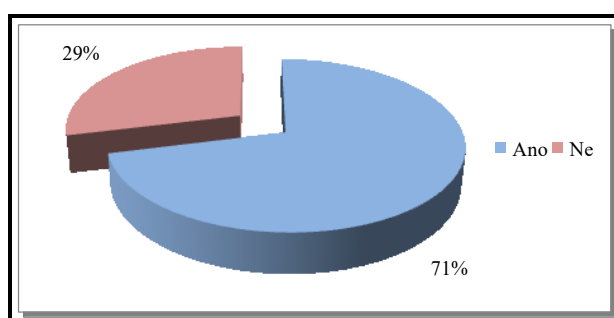
3.3.15 15. otázka: Jste ve třídě dobrá parta?

Tabulka 14: Výsledek patnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Parta ve třídě	Počet respondentů 104	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	74	71 %
Ne	30	29 %
Celkem	104	100 %

Mít ve třídě dobrou partu se jeví jako jedna z možných prevencí šikany. Respondenti ve dvou třetinách uznávají, že dobrou partu ve třídě mají, přibližně jedna třetina se domnívá, že ne. I tady může vznikat podhoubí pro šikanu a opět by stálo za úvahu věnovat se tomuto problému podrobněji. Jistě by stálo za to zkoumat problém zevrubněji, např. rozdělení tříd podle škol, což v této práci není k dispozici. Data jsou vždy rozdělena podle stejných ročníků a pohlaví.

Ovšem děti jsou děti a jejich názory na mnohé jevy, události, situace, věci apod. nemusí být ještě jednoznačné a vyzrálé. Často si neuvědomují dopad a následky chování svého i ostatních. Právě v oněch dvaceti devíti procentech se mohou skrývat mnohá úskalí. Vždyť kvalitní kolektiv třídy závisí především na třídním učiteli a dalších důležitých faktorech subjektu i objektu.

Obrázek 12: Výsledek patnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

3.3.16 16. otázka: Dovedl/a by ses zastat šikanovaného?

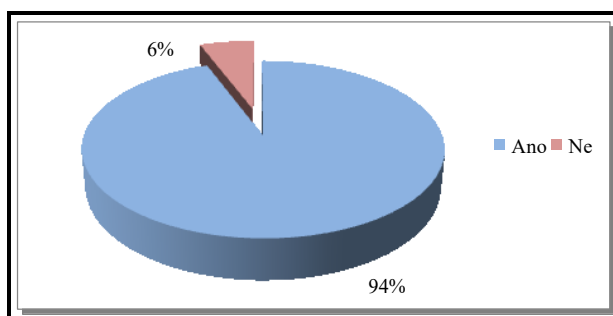
Tabulka 15: Výsledek šestnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Umět se zastat	Počet respondentů 104	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	98	94 %
Ne	6	6 %
Celkem	104	100 %

Tuto otázku lze považovat za stěžejní. Celkem 94 % respondentů prokázalo osobní statečnost v tom, že by se dokázali šikaně postavit a kamarádů se zastat. Je otázkou, zda sám či za přispění zdravého jádra kolektivu. Je však potěšující, že děti mají smysl pro právo a spravedlnost. Odborná literatura však často uvádí opak, kdy sděluje, že šikana

často zasahuje celý kolektiv a negativně ovlivňuje všechny žáky, tedy i ty s čistým morálním krédem. Výzkum na Kladensku to však zcela nepotvrdil.

Podle mého výzkumu je postoj jasný – kamarádi by se zastali. Ale v realitě je to mnohem horší. Oni se bojí, že budou potom také vystaveni ponižování, nemají dost jistoty, sil a autority. Agresoři zastrašují ostatní děti a někdy si myslí, že si to oběť zasloužila. Kdyby to bylo podle výsledků, tak šikana není vůbec, a přitom je jí opravdu hodně. Je to tedy hodnota – jsem statečný a spravedlivý, ale chování tomu neodpovídá.

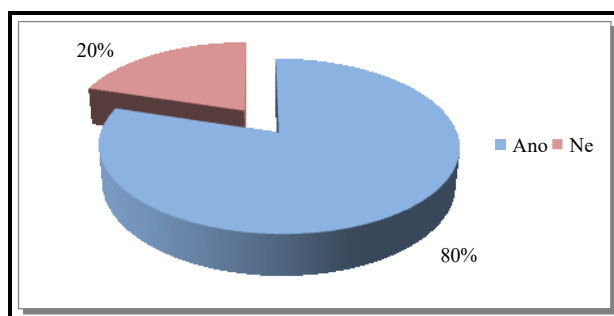
Obrázek 13: Výsledek šestnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

3.3.17 17. otázka: Zúčastňují se šikany i děvčata?

Tabulka 16: Výsledek sedmnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Účast na šikaně u dívek	Počet respondentů 104	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	83	80 %
Ne	21	20 %
Celkem	104	100 %

Celkem 80% účast dívek na šikaně dnes již nepřekvapuje v souvislosti s obecně vzrůstající agresivitou žen i dívek. Můžeme si klást otázku, zda na tom nemají svůj podíl genderové přístupy, anebo další okolnosti, jež přináší současná doba – jako další důvod k zamyšlení a samostatnému zkoumání. Odpovědi chlapců, jak uvádí tabulka, byly v hodnocení mírnější, než jak o sobě uvažují samy dívky. Lze to přičíst na vrub vztahů chlapců vůči slabšímu pohlaví? Zde by byl na místě rovněž hlubší rozbor této otázky.

Obrázek 14: Výsledek sedmnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Tabulka 17: Jak odpovídali chlapci na otázku: Zúčastňují se šikany i děvčata? (Zdroj: autor)

Odpovědi chlapců	Počet respondentů 47	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	32	68 %
Ne	15	32 %
Celkem	47	100 %

Tabulka 18: Jak odpovídala děvčata na otázku: Zúčastňují se šikany i děvčata? (Zdroj: autor)

Odpovědi děvčat	Počet respondentů 57	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	50	88 %
Ne	7	12 %
Celkem	57	100 %

3.3.18 18. otázka: Jaký trest by si zasloužili ti, již šikanují?

Zde jsou vybrány odpovědi chlapců a dívek zvlášť.

Nejčtenější odpovědi chlapců:

- a) Dvojku z chování
- b) Vězení
- c) Důtku třídního učitele či ředitele školy
- d) Vyloučení ze školy
- e) Zažít šikanu na vlastní kůži
- f) To samé, co dělali ostatním...

Z dalších jsou zajímavé: minimálně přes hubu, pasták, převýchovu, trest smrti, 200x něco napsat, uklízení nebo okamžitá písemka (chlapci 9. třídy), doživotní vězení (chlapec 6. třídy).

Nejčtenější odpovědi dívek:

- a) Dvojku z chování
- b) Vyzkoušet si roli šikanované osoby
- c) Vyloučení ze školy
- d) Trojku z chování
- e) Řešit s Policií ČR aj.

Z dalších odpovědí: nic. Na každého jednou dojde a každý, co někdy šikanoval, si uvědomí, co provedl. Výčitky svědomí je budou doprovázet životem. Hladomornu (uvádí žákyně 6. třídy), zákaz na věci, který jsou doma od rodičů např. telefon, tablet, počítač atd.... (uvádí žákyně 6. třídy vč. gramatických chyb).

Odpovědi na tuto otázku jsou velmi různorodé, od racionálních řešení rozumnými tresty po emocionální až romantické přístupy. Opět se potvrzuje skutečnost, že děti mají smysl pro spravedlnost a že zlo musí být potrestáno.

Zda při vycházení z otázky č. 6 Zúčastnil/a jsem se šikany – byl/a jsem účastníkem šikany, i když se v dotazníku neuvádí, zda se respondent účastnil jako pozorovatel šikany nebo přímý aktér a porovnáním kladné odpovědi s odpověďmi z otázky č. 18: Jaký trest by si zasloužili ti, již šikanojí? Se v tomto srovnání ukáže, že i ti, kteří šikanovali druhé nebo se šikany účastnili jako pozorovatelé, mají nějakou představu o případném potrestání za své chování. Někteří „šikanéři“ se k sankcím za své chování nevyjádřili, u ostatních šlo o postihy mírnější než výše uvedené sankce, většinou důtky ředitele školy či nižší známky z chování. Několik jedinců nemělo vůbec pocit viny.

Tabulka 19: Výsledek osmnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)

Trest za své chování	27 respondentů z otázky č. 6	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Žádný trest neuvedl (a)	13	48 %
Trest uvedl (a)	14	52 %
Celkem	27	100 %

3.4 Srovnání odpovědí chlapců a dívek

3.4.1 Srovnávací tabulka: Co je to šikana (3. otázka v dotazníku)

Obě pohlaví, chlapci i dívky mají jasnou představu o tom, co je to šikana. Věděli to všichni respondenti. Srovnání ukazuje Tabulka 20 a Tabulka 21.

Tabulka 20: Srovnávací tabulka: Co je to šikana? – odpovědi chlapců (Zdroj: autor)

Co je šikana chlapci	Počet respondentů 47	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Vím	47	100 %
Nevím	0	0 %
Celkem	47	100 %

Tabulka 21: Srovnávací tabulka: Co je to šikana? – odpovědi dívek (Zdroj: autor)

Co je šikana dívky	Počet respondentů 57	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Vím	57	100 %
Nevím	0	0 %
Celkem	57	100 %

3.4.2 Srovnávací tabulka: Už jsem se osobně setkal/a se šikanou (4. otázka v dotazníku)

Srovnávací Tabulka 22 a Tabulka 23 ukazují, že více se setkali se šikanou chlapci než dívky. A to i v případě, že chlapců jako respondentů bylo méně než dívek. Zhruba dvě

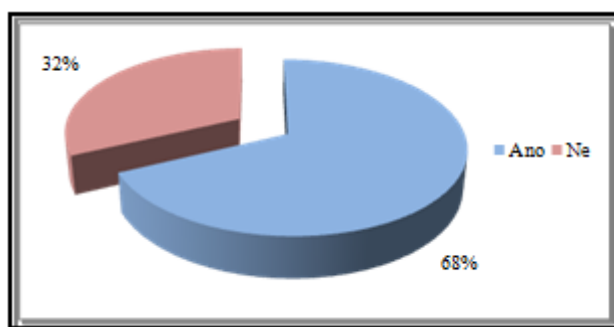
třetiny chlapců z celkového počtu respondentů se se šikanou setkala, u dívek jsou počty opačné, tj. jedna třetina měla co do činění se šikanou

Tabulka 22: Srovnávací tabulka: Už jsem se osobně setkal se šikanou (Zdroj: autor)

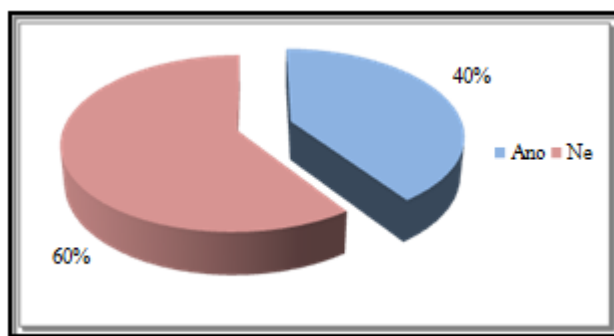
Setkání s šikanou chlapci	Počet respondentů 47	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	32	68 %
Ne	15	32 %
Celkem	47	100 %

Tabulka 23: Srovnávací tabulka: Už jsem se osobně setkala se šikanou (Zdroj: autor)

Setkání s šikanou dívky	Počet respondentů 57	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	23	40 %
Ne	34	60 %
Celkem	57	100 %

Obrázek 15: Srovnávací tabulka: Už jsem se osobně setkal s šikanou (Zdroj: autor)

Obrázek 16: Srovnávací tabulka: Už jsem se osobně setkala s šikanou (Zdroj: autor)

3.4.3 Srovnávací tabulka: Byl/a jsem šikanován/a (5. otázka v dotazníku)

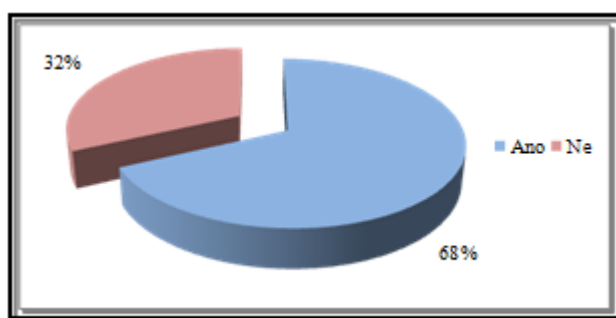
Obětí šikany ve sledovaném souboru jsou na tom dívky stejně jako chlapci. Ve většině případů u dívek nejde o fyzické útoky, ale spíše o pomluvy, ostrakismus, intriky či vysmívání. V obou případech se jedná asi o třetinu dětí, jež se staly oběťmi šikany.

Tabulka 24: Srovnávací tabulka: Byl jsem šikanován (Zdroj: autor)

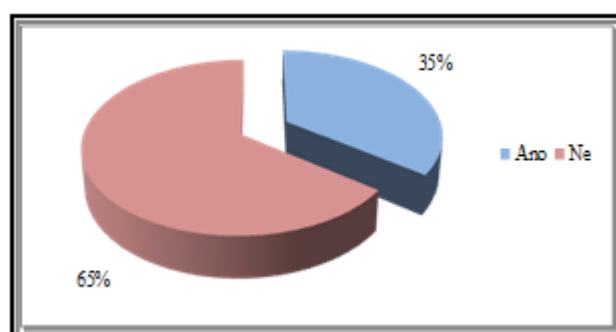
Oběť šikany chlapci	Počet respondentů 47	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	15	32 %
Ne	32	68 %
Celkem	47	100 %

Tabulka 25: Srovnávací tabulka: Byla jsem šikanována (Zdroj: autor)

Oběť šikany dívky	Počet respondentů 57	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	20	35 %
Ne	37	65 %
Celkem	57	100 %

Obrázek 17: Srovnávací tabulka: Byl jsem šikanován (Zdroj: autor)

Obrázek 18: Srovnávací tabulka: Byla jsem šikanována (Zdroj: autor)

3.4.4 Srovnávací tabulka: Zúčastnil/a jsem se šikany – byl/a jsem účastníkem šikany (6. otázka v dotazníku)

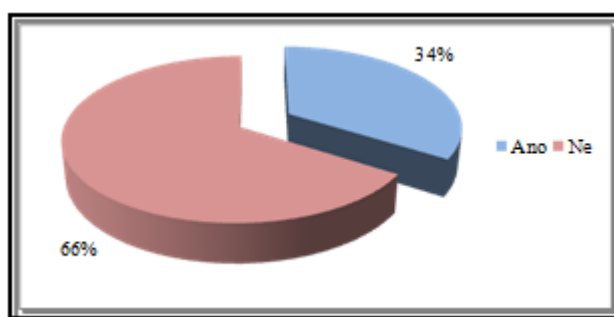
Z uvedených tabulek vyplývá, že častěji se šikany zúčastňují chlapani než dívky. Rozdíl činí v relativní četnosti 13 %. Je to dáno především větší agresivitou a hrubostí chlapců než dívek. Přesto se šikany dívky aktivně zúčastňují také.

Tabulka 26: Srovnávací tabulka: Zúčastnil jsem se šikany – byl jsem účastníkem šikany (Zdroj: autor)

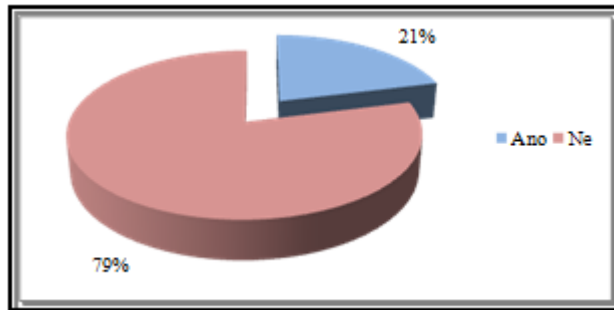
Účastník šikany chlapani	Počet respondentů 47	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	16	34 %
Ne	31	66 %
Celkem	47	100 %

Tabulka 27: Srovnávací tabulka: Zúčastnila jsem se šikany – byla jsem účastníkem šikany (Zdroj: autor)

Účastník šikany dívky	Počet respondentů 57	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	12	21 %
Ne	45	79 %
Celkem	57	100 %

Obrázek 19: Srovnávací tabulka: Zúčastnil jsem se šikany – byl jsem účastníkem šikany (Zdroj: autor)

Obrázek 20: Srovnávací tabulka: Zúčastnila jsem se šikany – byla jsem účastníkem šikany (Zdroj: autor)

3.4.5 Srovnávací tabulka: Umíš rozeznat hranice mezi šikanou a běžným pošťuchováním mezi dětmi? (12. otázka v dotazníku).

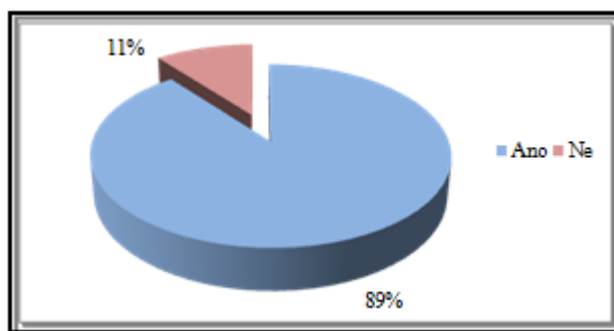
Přestože naprostá většina respondentů dokáže citlivě rozlišit hranici mezi skutečnou šikanou a běžným pošťuchováním, o trochu lépe jsou na tom dívky. Jejich názory jsou jednoznačné v 95 procentech oproti 89 % u chlapců.

Tabulka 28: Srovnávací tabulka: Umiš rozeznat hranice mezi šikanou a běžným pošťuchováním mezi dětmi?– odpovědi chlapců (Zdroj: autor)

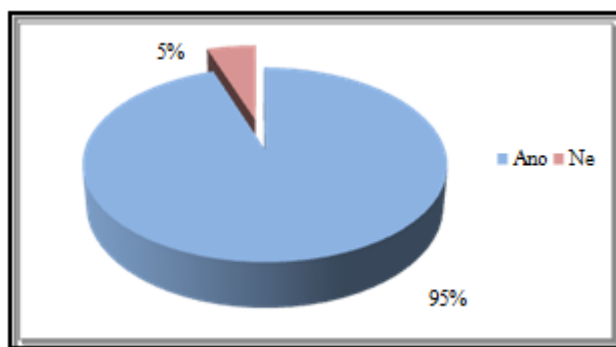
Rozlišení hranic šikany chlapci	Počet respondentů 47	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	42	89 %
Ne	5	11 %
Celkem	47	100 %

Tabulka 29: Srovnávací tabulka: Umiš rozeznat hranice mezi šikanou a běžným pošťuchováním mezi dětmi?– odpovědi dívek (Zdroj: autor)

Rozlišení hranic šikany dívký	Počet respondentů 57	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	54	95 %
Ne	3	5 %
Celkem	57	100 %

Obrázek 21: Srovnávací tabulka: Umiš rozeznat hranice mezi šikanou a běžným pošťuchováním mezi dětmi? – odpovědi chlapců (Zdroj: autor)

Obrázek 22: Srovnávací tabulka: Umiš rozeznat hranice mezi šikanou a běžným pošťuchováním mezi dětmi? – odpovědi dívek (Zdroj: autor)

3.4.6 Srovnávací tabulka: Hovoříš na téma šikana s rodiči? (Povídáš si doma s rodiči o tom, co se děje ve škole?) (13. otázka)

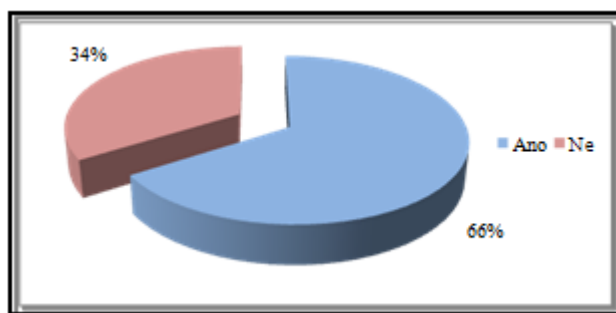
Svěřování se rodičům v otázkách šikany vychází opět stejně u dívek i u chlapců, 4 % rozdílu nejsou statisticky významná.

Tabulka 30: Srovnávací tabulka: Hovoříš na téma šikana s rodiči? – odpovědi chlapců (Zdroj: autor)

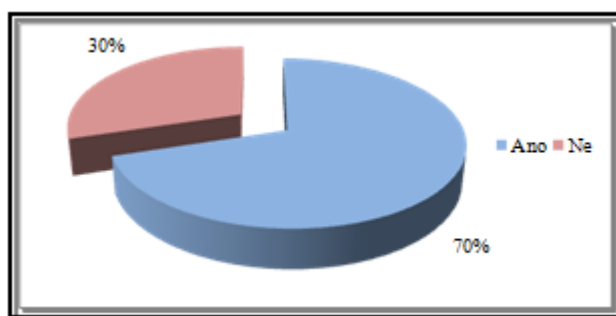
Svěřování se rodičům chlapci	Počet respondentů 47	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	31	66 %
Ne	16	34 %
Celkem	47	100 %

Tabulka 31: Srovnávací tabulka: Hovoříš na téma šikana s rodiči? – odpovědi dívek (Zdroj: autor)

Svěřování se rodičům dívký	Počet respondentů 57	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	40	70 %
Ne	17	30 %
Celkem	57	100 %

Obrázek 23: Srovnávací tabulka: Hovoříš na téma šikana s rodiči? – odpovědi chlapců (Zdroj: autor)

Obrázek 24: Srovnávací tabulka: Hovoříš na téma šikana s rodiči? – odpovědi dívek (Zdroj: autor)

3.4.7 Srovnávací tabulka: Dovedl/a by ses zastat šikanovaného? (16. otázka)

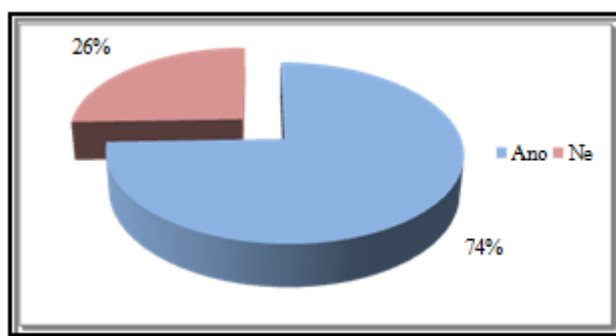
Větší statečnost v boji proti šikaně prokázaly jednoznačně dívky. Je to o 20 % více než u chlapců. U dívek spíše nepůjde o fyzické střety, ale o ústní projevy nespokojenosti a obrany oběti. Jedním z důvodů se mohou u dívek jevit i sklony v daném věku (pubescenci) k romantičnosti, jež může mít různé projevy, větší slovní obratnost, a i vyspělost převažující nad chlapci. Kromě toho je třeba vzít i v úvahu jiné, hrubší formy šikany u chlapců, které by se mohly projevit i v případných střetech na obranu šikanovaného.

Tabulka 32: Srovnávací tabulka: Dovedl by ses zastat šikanovaného? (Zdroj: autor)

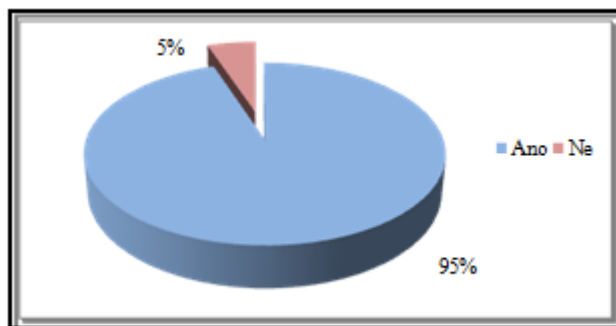
Umět se zastat chlapci	Počet respondentů 47	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	35	74 %
Ne	12	26 %
Celkem	47	100 %

Tabulka 33: Srovnávací tabulka: Dovedla by ses zastat šikanovaného? (Zdroj: autor)

Umět se zastat dívky	Počet respondentů 57	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	54	95 %
Ne	3	5 %
Celkem	57	100 %

Obrázek 25: Srovnávací tabulka: Dovedl by ses zastat šikanovaného? (Zdroj: autor)

Obrázek 26: Srovnávací tabulka: Dovedla by ses zastat šikanovaného? (Zdroj: autor)

3.4.8 Srovnávací tabulka: Zúčastňují se šikany i děvčata? (17. otázka)

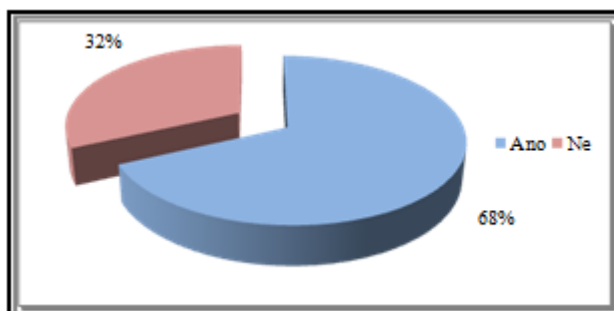
Jakkoliv v předchozí tabulce se prokázal větší charakter a nebojácnost v boji se šikanou u dívek, následující tabulka ukazuje na opak, totiž že se dívky podílejí na šikaně ve větší míře než chlapci. Dalo by se předpokládat, že „něžné“ pohlaví bude v případě šikany uměřenější, výsledky výzkumu jsou však překvapivé. Shodli se na tom chlapci i děvčata.

Tabulka 34: Srovnávací tabulka: Zúčastňují se šikany i děvčata? – odpovědi chlapců (Zdroj: autor)

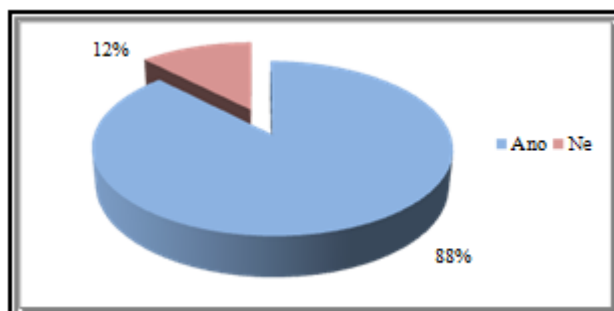
Účast na šikaně děvčat odpovědi chlapců	Počet respondentů 47	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	32	68 %
Ne	15	32 %
Celkem	47	100 %

Tabulka 35: Srovnávací tabulka: Zúčastňují se šikany i děvčata? – odpovědi dívek (Zdroj: autor)

Účast na šikaně děvčat odpovědi děvčat	Počet respondentů 57	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	50	88 %
Ne	7	12 %
Celkem	57	100 %

Obrázek 27: Srovnávací tabulka: Zúčastňují se šikany i děvčata? – odpovědi chlapců (Zdroj: autor)

Obrázek 28: Srovnávací tabulka: Zúčastňují se šikany i děvčata? – odpovědi chlapců (Zdroj: autor)

3.4.9 Srovnávací tabulky: Souvislost šikany s věkem u chlapců 6. a 9. třídy

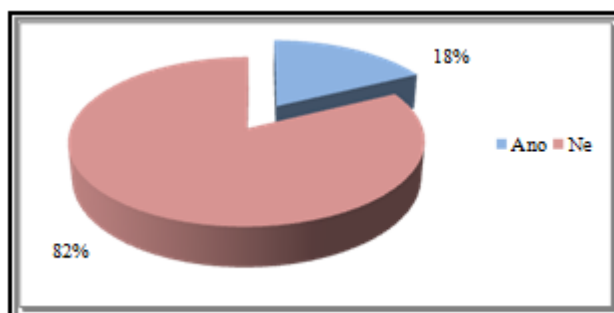
Tabulky ukazují, že věkové zvláštnosti a jejich rozdíly v procesu šikany hrají svou roli. Šikana se ve větší míře projevuje u starších ročníků (9. třída) než u „šestáků“. Stálo by opět za úvahu zjistit výzkumem, v kterém věku šikana kulminuje a kdy začne klesat.

Tabulka 36: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u chlapců 6. třídy (Zdroj: autor)

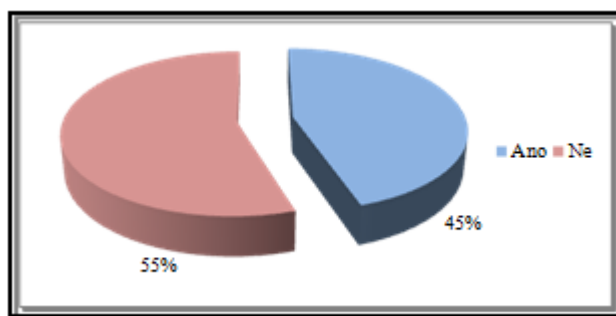
Šikanovaní chlapci 6. třída	Počet respondentů 17	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	3	18 %
Ne	14	82 %
Celkem	17	100 %

Tabulka 37: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u chlapců 9. třídy (Zdroj: autor)

Šikanovaní chlapci 9. třída	Počet respondentů 20	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	9	45 %
Ne	11	55 %
Celkem	20	100 %

Obrázek 29: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u chlapců 6. třídy (Zdroj: autor)

Obrázek 30: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u chlapců 9. třídy (Zdroj: autor)

3.4.10 Srovnávací tabulky: Souvislost šikany s věkem u dívek 6. a 9. třídy

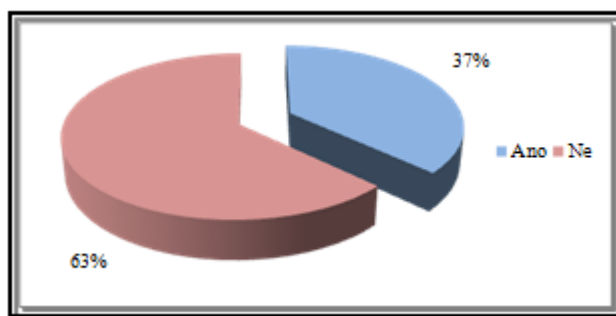
Na rozdíl od chlapců výzkum ukázal, že na šikaně se více podílely dívky z nižších ročníků než dívky z ročníků vyšších. Lze to přičíst na vrub jejich větší rozumové vyzrállosti a jiným zájmům.

Tabulka 38: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u dívek 6. třídy (Zdroj: autor)

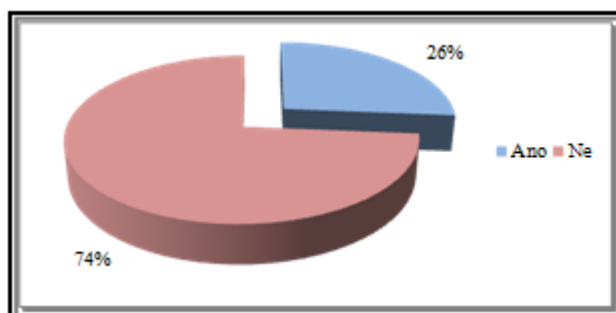
Šikanované dívky 6. třída	Počet respondentů 27	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	10	37 %
Ne	17	63 %
Celkem	27	100 %

Tabulka 39: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u dívek 9. třídy (Zdroj: autor)

Šikanované dívky 9. třída	Počet respondentů 19	
	Absolutní četnost (n)	Relativní četnost (%)
Ano	5	26 %
Ne	14	74 %
Celkem	19	100 %

Obrázek 31: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u dívek 6. třídy (Zdroj: autor)

Obrázek 32: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u dívek 9. třídy (Zdroj: autor)

3.5 Vyhodnocení hypotéz

Výzkumná strategie byla orientována na kvantitativní výzkum s popisem problému, statistickou procedurou s dominantní technikou dotazníku, stanovením hypotéz a popisem zkoumaného vzorku.

3.5.1 Hypotéza H 1

Šikany se účastní častěji chlapci. Tato hypotéza se nepotvrdila. Šikany se zúčastňují stejnou měrou jak chlapci, tak děvčata, pouze formy projevu šikany se liší.

H 1 – vyvráceno, falzifikováno.

3.5.2 Hypotéza H 2

Podle dětí šikana znamená fyzický útok. Tato hypotéza se potvrdila. Přesně 50 % respondentů určilo jako šikana na prvním místě fyzický útok a jeho různé projevy (kroucení rukou, kopance, strkání a žduchání, tahání za vlasy apod.), dále ponižování, vysmívání, ostrakismus a vytěsňování z kolektivu, pomluvy, vyžadování různých úsluh apod. Zatímco chlapci se orientují v šikaně na fyzický útok, dívky dávají přednost pomluvám a vysmívání se.

Děti také s věkem citlivěji vnímají více stránek chování, které označujeme jako šikana. Je to rozvoj představy o tom, že si myslí, že vědí, co je šikanování, ale v dalších položkách se to zajímavě komplikuje.

H 2 – potvrzeno, verifikováno.

3.5.3 Hypotéza H 3

Děti s rodiči hovoří o šikaně ve škole. Tato hypotéza se potvrdila. Více než 50 % (přesně 68 %) respondentů uvedlo, že s rodiči o šikaně hovoří, což v boji proti šikaně má své opodstatnění. Tato hypotéza se potvrdila. Tak to vyšlo ve výzkumu, držel bych se čísel, tak to to poctivě vyšlo – a považuji tuto hypotézu za důležitou součást boje proti šikaně – hovořit o ní s rodiči. Zajímavé je, že děti by se častěji, než na rodiče obracely na vyučující. Hlavně, že vyjadřují možnost se na někoho obrátit.

H 3 - potvrzeno, verifikováno.

3.5.4 Hypotéza H 4

Existují rozdíly ve vnímání šikany mezi chlapci a děvčaty. Tato hypotéza se rovněž potvrdila. Vyplývá to z odpovědí na otázky č.12,14,16,17a18. Dívky vnímají šikanu poněkud jinak než chlapci. U dívek se mohou jevit v daném věku (pubescenci) sklony k romantičnosti, která může mít různé projevy, roli zde hraje i větší slovní obratnost, a i vyspělost převažující nad chlapci. Kromě toho je třeba vzít v úvahu i jiné, hrubší formy šikany u chlapců, které by se mohly projevit i v případných fyzických střetech na obranu šikanovaného.

H 4 – potvrzeno, verifikováno.

3.6 Dílčí závěr

Ze čtyř stanovených hypotéz se tři potvrdily a jedna byla vyvrácena. Děti vypovídaly, že na šikaně mají stejný podíl jak chlapci, tak děvčata, nikoliv především chlapci. Pod pojmem šikana si všichni dětští respondenti představují především fyzický útok, dále ponižování, vysmívání, pomluvy a ostrakismus. Šikaně je třeba se bránit a předcházet jí. Jako účinná prevence se jeví rozhovory s rodiči o dění ve škole. V akutním nebezpečí šikany je nutné oznámit stav především rodičům, ale i dalším zainteresovaným pedagogickým pracovníkům. Průřez všemi otázkami potvrdil, že při vnímání šikany existují rozdíly mezi chlapci a děvčaty. Šikana u dívek je skrytější. Lze konstatovat, že

děvčata se prezentují v otázkách šikany jako morálnější, možná si to i tak představují, nikoliv že jsou. Mohou tak sice přispívat k jejímu řešení, ale vzhledem k tomu, že jsou většinou fyzicky slabší, nemusí být jejich zásahy vždy reálné.

O šikaně v posledních třiceti letech bylo napsáno hodně pojednání. Mezi přední autory patří např. Michal Kolář, Pavlína Janošová, a další. Všeobecně lze šikanu chápat jako různé opakované ubližování od někoho, komu se sám nemůže napadený jedinec bránit. Může probíhat ve škole, ale i venku mimo školu, v rámci kroužku, na táboře, přes internet apod. Jedná se o pomlouvání a intrikování, navádění ostatních, aby se s šikanovaným nebavili, posmívání, strkání, pošťuchování, bití, kopání, dokonce i škracení, házení věcmi, schovávání a ničení věcí, nucení do něčeho, co se nelíbí, bolí, nebo ponižuje. V těchto výčtech se výzkum v mnohém shoduje s odbornou literaturou (Kolář, 1997). Většina odborníků se kloní také k závěrům, že nejúčinnější postupy a prevence proti šikaně jsou upozornění rodičům, školnímu psychologovi, pedagogům, případně Policii ČR, orgánům OSPOD, přednášky, rozhovory apod. Efektivní se jeví i programy cílené na šikanu, jako např. Minimalizace šikany jako komplexní program, který pomáhá školám významně snížit četnost i závažnost projevů šikanování mezi dětmi.

Závěr

Bakalářská práce byla zaměřena na problematiku šikany na kladenských základních školách u žáků 6. až 9. ročníku. Cílem práce bylo mimo jiné poukázat na různorodost problémů souvisejících se vzděláváním dětí na základní škole v souvislosti s šikanou ovlivňující jejich chování, rizikové faktory vyskytující se u jedinců ale taktéž na důležitost volby správných přístupů k šikaně dětmi samotnými.

Cílem bakalářské práce bylo jednak shromáždění dostupných teoretických poznatků a jejich kritická analýza, jednak zjistit současný stav šikany u dětí ve věku 11–15 let, především, zda mají povědomí o šikaně, jejím průběhu a jak postupovat v potírání šikany mezi dětmi samými či s jakou pomocí mohou počítat. K zjištění sledovaných položek mi posloužil výzkum kvantitativního charakteru založeného na statistické proceduře s dominantní technikou dotazníku. Zajímala mě řada ukazatelů, pro něž bylo stanoveno 18 otázek směřujících od všeobecných dat k otázkám specifickým, psychologizujícím. Ze čtyř stanovených hypotéz se tři potvrdily a jedna byla vyvrácena.

Respondenti vypovídali, že na šikaně mají stejný podíl jak chlapci, tak děvčata, nikoliv především chlapci. Pod pojmem šikana si všichni dětské respondenty představují především fyzický útok, dále ponižování, vysmívání, pomluvy a ostrakismus. Že je třeba se šikaně bránit a předcházet jí potvrdila hypotéza 3. Jako účinná prevence šikany se jeví rozhovory s rodiči o dění ve škole a v přímém ohrožení šikanou by to sdělily děti rodičům a učitelům. Průřez všemi otázkami potvrdil, že při vnímání šikany existují rozdíly mezi chlapci a děvčaty. Dá se říci, že se děvčata prezentují jako morálnější, možná si to i představují.

Z hlediska řešení problematiky šikany je nezbytná soudržnost žáků a jejich jednoznačné odmítnutí šikany; koneckonců hlavní agresor (agresoři) by měl být sám na konec ostrakizován. Děti dobře chápou pojem „šikana“. I když ji zásadně odmítají, často se samy stanou její součástí, ať již jako oběť nebo iniciátor. Za nesmírně důležité je třeba považovat skutečnost, že děti vědí, na koho se s problematikou šikany obrátit. Jsou to rodiče a pedagogové, preventista na škole, i když odborná literatura k této problematice je skeptičtější. Nastává tak rozpor mezi postojem a reálným chováním. Nekompromisně

se stavěli dětští respondenti k přísným postihům za šikanu, v některých případech až se středověkými názory (výjimečně, např. hladomorna, doživotí, trest smrti).

Jako příslušník Policie ČR spatřuji určité rezervy i v její práci. V kooperaci s městskou policií lze připravovat další účinné projekty jako preventivní činnost v neutuchajícím boji s šikanou. Netýká se to pouze žáků na základních a středních školách, ale i na veřejnosti, v hromadné dopravě, v rodinách, v zaměstnání, na silnicích a podobně; všude tam, kde je větší či menší koncentrace lidí.

Boj se šikanou bude tehdy úspěšný, pokud budeme znát její příčiny, zavčasu odhalíme iniciátory a děti budeme připravovat na to, jak se jí účelně bránit. Tj. od oznámení učitelům a rodičům, veřejným činitelům apod. až po schopnost postavit se šikaně sami. Možností může být daleko více. Jediné typy škol, kde šikana nemá šanci uspět, jsou málotřídní školy, neboť na nich se musejí ve třídě s malým počtem žáků starat o ty mladší, a navíc učitelé mají větší šanci šikanu dříve zachytit a řešit. To se však týká spíše škol na venkově, tzv. málotřídek.

Jsem si vědom určité rezervy, která se nabízí – a to jsou citové prožitky šikanovaných obětí i agresorů, hochů, dívek, rodičů a dalších na šikaně zainteresovaných. K tomu by však musel být zvolen kvalitativní výzkum a zkoumání složitých reálných situací. V této práci jsem zjišťoval pouze názory, informace a postoje dětí.

Mezi doporučení, jak lze šikaně čelit, patří spolupráce školy, rodičů a specialisty, kterým je nejčastěji školní psycholog či psychiatr, dále Policie ČR a městská policie, účinné preventivní programy proti šikanování a bezpochyby i tvrdší postihy za šikanu než doposud. Jedině trpělivé vysvětlování a přesvědčování, osobní příklad jako hlavní metody mravní výchovy mohou vést ke snižování a eliminaci šikany na školách.

Seznam použitých informačních zdrojů

Černá, Alena, a kol. 2013. *Kyberšikana - Průvodce novým fenoménem*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2013. 978-80-247-4577-0.

Janošová, Pavlína, a kol. 2016. *Psychologie školní šikany*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2016. 978-80-271-9274-8.

Kolář, Michal. 2005. Český školní program proti šikanování. *Státní zdravotní ústav*. [Online] 22. Listopad 2005. [Citace: 12. Leden 2020.] <http://www.szu.cz/uploads/documents/czsp/psycho/konference/skolniprogram.pdf>.

— **2016.** *Odborník na řešení školní šikany a kyberšikany první úrovně*. Praha : Národní institut pro další vzdělávání, 2016. 978-80-86956-93-0.

— **1997.** *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha : Portál, 1997. 80-7178-123-1.

Lovasová, Lenka. 2006. *Šikana*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 80-86991-65-2.

Machová, Jitka a Kubátová, Dagmar. 2015. *Výchova ke zdraví 2., aktualizované vydání*. Praha : Grada Publishing, 2015. 978-80-271-0994-4.

Martínek, Zdeněk. 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže, 2., aktualizované a rozšířené vydání*. Praha : Grada Publishing, 2015. 978-80-247-9761-8.

Říčan, Pavel a Janošová, Pavlína. 2010. *Jak na šikanu*. Praha : Grada Publishing, 2010. 978-80-247-2991-6.

Vágnerová, Kateřina a Bajerová, Markéta. 2009. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha : Portál, 2009. 978-80-7367-611-7.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Výsledek první otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	23
Obrázek 2: Výsledek druhé otázky z dotazníku (Zdroj: autor)	24
Obrázek 3: Výsledek čtvrté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)	25
Obrázek 4: Výsledek páté otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	26
Obrázek 5: Výsledek šesté otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	26
Obrázek 6: Výsledek deváté otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	28
Obrázek 7: Výsledek desáté otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	29
Obrázek 8: Výsledek jedenácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)	30
Obrázek 9: Výsledek dvanácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)	31
Obrázek 10: Výsledek třinácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	32
Obrázek 11: Výsledek čtrnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	33
Obrázek 12: Výsledek patnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)	34
Obrázek 13: Výsledek šestnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)	35
Obrázek 14: Výsledek sedmnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	36
Obrázek 15: Srovnávací tabulka: Už jsem se osobně setkal s šikanou (Zdroj: autor)....	39
Obrázek 16: Srovnávací tabulka: Už jsem se osobně setkala s šikanou (Zdroj: autor) ..	40
Obrázek 17: Srovnávací tabulka: Byl jsem šikanován (Zdroj: autor)	41
Obrázek 18: Srovnávací tabulka: Byla jsem šikanována (Zdroj: autor).....	41
Obrázek 19: Srovnávací tabulka: Zúčastnil jsem se šikany – byl jsem účastníkem šikany (Zdroj: autor).....	42
Obrázek 20: Srovnávací tabulka: Zúčastnila jsem se šikany – byla jsem účastníkem šikany (Zdroj: autor)	42
Obrázek 21: Srovnávací tabulka: Umíš rozeznat hranice mezi šikanou a běžným pošťuchováním mezi dětmi? – odpovědi chlapců (Zdroj: autor).....	43
Obrázek 22: Srovnávací tabulka: Umíš rozeznat hranice mezi šikanou a běžným pošťuchováním mezi dětmi? – odpovědi dívek (Zdroj: autor).....	44
Obrázek 23: Srovnávací tabulka: Hovoříš na téma šikana s rodiči? – odpovědi chlapců (Zdroj: autor).....	45
Obrázek 24: Srovnávací tabulka: Hovoříš na téma šikana s rodiči? – odpovědi dívek (Zdroj: autor).....	45
Obrázek 25: Srovnávací tabulka: Dovedl by ses zastat šikanovaného? (Zdroj: autor) ..	46

Obrázek 26: Srovnávací tabulka: Dovedla by ses zastat šikanovaného? (Zdroj: autor).	46
Obrázek 27: Srovnávací tabulka: Zúčastňují se šikany i děvčata? – odpovědi chlapců (Zdroj: autor).....	47
Obrázek 28: Srovnávací tabulka: Zúčastňují se šikany i děvčata? – odpovědi chlapců (Zdroj: autor).....	47
Obrázek 29: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u chlapců 6. třídy (Zdroj: autor).....	48
Obrázek 30: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u chlapců 9. třídy (Zdroj: autor).....	49
Obrázek 31: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u dívek 6. třídy (Zdroj: autor).....	50
Obrázek 32: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u dívek 9. třídy (Zdroj: autor).....	50

Seznam tabulek

Tabulka 1: Výsledek první otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	23
Tabulka 2: Výsledek druhé otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	24
Tabulka 3: Výsledek třetí otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	24
Tabulka 4: Výsledek čtvrté otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	25
Tabulka 5: Výsledek páté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)	25
Tabulka 6: Výsledek šesté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)	26
Tabulka 7: Výsledek sedmé otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	27
Tabulka 8: Výsledek deváté otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	28
Tabulka 9: Výsledek desáté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)	29
Tabulka 10: Výsledek jedenácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	30
Tabulka 11: Výsledek dvanácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	31
Tabulka 12: Výsledek třinácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)	32
Tabulka 13: Výsledek čtrnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)	33
Tabulka 14: Výsledek patnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	33
Tabulka 15: Výsledek šestnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	34
Tabulka 16: Výsledek sedmnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor)	35
Tabulka 17: Jak odpovídali chlapci na otázku: Zúčastňují se šikany i děvčata? (Zdroj: autor).....	36
Tabulka 18: Jak odpovídala děvčata na otázku: Zúčastňují se šikany i děvčata? (Zdroj: autor).....	36
Tabulka 19: Výsledek osmnácté otázky z dotazníku (Zdroj: autor).....	38
Tabulka 20: Srovnávací tabulka: Co je to šikana? – odpovědi chlapců (Zdroj: autor) ..	38
Tabulka 21: Srovnávací tabulka: Co je to šikana? – odpovědi dívek (Zdroj: autor)	38
Tabulka 22: Srovnávací tabulka: Už jsem se osobně setkal se šikanou (Zdroj: autor) ..	39
Tabulka 23: Srovnávací tabulka: Už jsem se osobně setkala se šikanou (Zdroj: autor).	39
Tabulka 24: Srovnávací tabulka: Byl jsem šikanován (Zdroj: autor).....	40
Tabulka 25: Srovnávací tabulka: Byla jsem šikanována (Zdroj: autor)	40
Tabulka 26: Srovnávací tabulka: Zúčastnil jsem se šikany – byl jsem účastníkem šikany (Zdroj: autor).....	41
Tabulka 27: Srovnávací tabulka: Zúčastnila jsem se šikany – byla jsem účastníkem šikany (Zdroj: autor)	42

Tabulka 28: Srovnávací tabulka: Umíš rozeznat hranice mezi šikanou a běžným pošťuchováním mezi dětmi?– odpovědi chlapců (Zdroj: autor)	43
Tabulka 29: Srovnávací tabulka: Umíš rozeznat hranice mezi šikanou a běžným pošťuchováním mezi dětmi?– odpovědi dívek (Zdroj: autor)	43
Tabulka 30: Srovnávací tabulka: Hovoříš na téma šikana s rodiči? – odpovědi chlapců(Zdroj: autor)	44
Tabulka 31: Srovnávací tabulka: Hovoříš na téma šikana s rodiči? – odpovědi dívek (Zdroj: autor).....	44
Tabulka 32: Srovnávací tabulka: Dovedl by ses zastat šikanovaného? (Zdroj: autor)...	45
Tabulka 33: Srovnávací tabulka: Dovedla by ses zastat šikanovaného? (Zdroj: autor) .	46
Tabulka 34: Srovnávací tabulka: Zúčastňují se šikany i děvčata? – odpovědi chlapců (Zdroj: autor).....	47
Tabulka 35: Srovnávací tabulka: Zúčastňují se šikany i děvčata? – odpovědi dívek (Zdroj: autor).....	47
Tabulka 36: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u chlapců 6. třídy (Zdroj: autor).....	48
Tabulka 37: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u chlapců 9. třídy (Zdroj: autor).....	48
Tabulka 38: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u dívek 6. třídy (Zdroj: autor).....	49
Tabulka 39: Srovnávací tabulka: Souvislost šikany s věkem u dívek 9. třídy (Zdroj: autor).....	49

Příloha A: Dotazník

Dobrý den,

rád bych Vás požádal o vyplnění dotazníku, který je součástí mé bakalářské práce na téma, „Šikana – prevence“. Vaše odpovědi a postřehy jsou pro mne velmi cenné, poslouží jako podklady k mé bakalářské práci. V tomto dotazníku je Vaším úkolem odpovědět na předložené otázky. U většiny otázek jsou uvedeny varianty odpovědí, kdy označte tu, která nejlépe vystihuje Vás i váš názor. U několika otázek je možné vlastní zformulování odpovědi. Dotazník je zcela anonymní.

Děkuji Vám za Váš čas.

Michal Špička
Student Pedagogické fakulty, UK

Vaše odpovědi zakroužkujte, případně doplňte odpověď na označený řádek.....

1. Jsem chlapec – dívka.
2. Je mi let a chodím do třídy.
3. Co je to šikana.

vím nevím

4. Už jsem se osobně setkal-a s šikanou.

ano ne

5. Byl-a jsem šikanován-a.

ano ne

6. Zúčastnil-a jsem se šikany – byl-a jsem účastníkem šikany.

ano ne

7. Co považuješ za šikanu:

fyzický útok 1x, fyzický útok opakovaný, vysmívání, ignorování, vytěšňování z kolektivu, úsluhy, ponižování, pomluvy, jiné

.....

8. Na koho by ses obrátil-a při zjištění šikany (jak by ses bránil-a proti šikaně):

učitel, třídní učitel, ředitel školy, metodik prevence, Policie ČR, Městská policie, na spolužáky, na kamarády z jiných tříd, rodiče, další.....

9. Víš, co je to kyberšikana?

ano ne

10. Provádějí se na vaší škole přednášky o šikaně a jejích projevech?

ano ne

11. Jsou tyto přednášky o šikaně na škole dostatečné?

ano ne co bych případně doplnil-a

.....
.....

12. Umíš rozpoznat hranice mezi šikanou a běžným pošťuchováním mezi dětmi?

ano ne

13. Hovoříš na téma šikana s rodiči? (Povídáš si doma s rodiči o tom, co se děje ve škole?)

ano ne

14. Máš ve třídě /škole/ kamarády?

ano ne

15. Jste ve třídě dobrá parta?

ano ne

16. Dovedl-a by ses zastat šikanovaného?

ano ne

17. Zúčastňují se šikany i děvčata?

ano ne

18. Jaký trest by si zasloužili ti, již šikanují?

.....
.....
.....